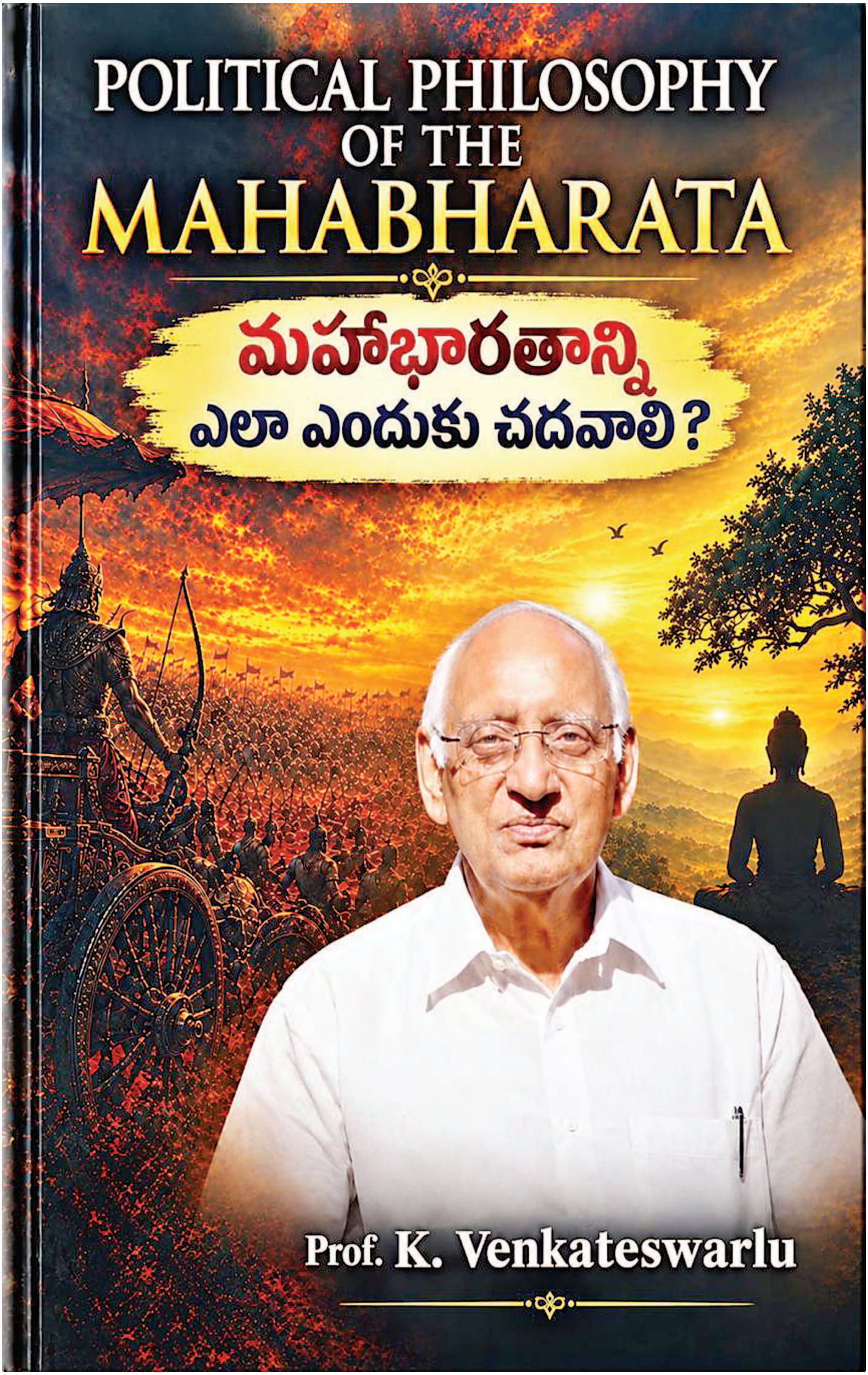
POLITICAL PHILOSOPHY
OF THE
MAHABHARATA
మహాభారతాన్ని
ఎలా ఎందుకు చదవాలి ?
Prof. K. Venkateswarlu

2025 జనవరి 18వ తేదీ విజయవాడలో జరిగిన
ప్రొ.కాట్రగడ్డ వెంకటేశ్వర్లు ద్వితీయ వర్ధంతి సభలో
ఆయన చిత్రపటానికి పూలమాల వేసి నివాళులర్పించిన
డి.వి.వి.యస్. వర్మ, కాట్రగడ్డ రజనీకాంత్, యస్. మనోరమ,
కె.యస్. లక్ష్మణరావు, వడ్డే శోభనాద్రీశ్వరరావు.

ఈ సభలో మాట్లాడుతున్న కాట్రగడ్డ రజనీకాంత్

మహాభారతాన్ని ఎలా ఎందుకు చదవాలి?

ప్రొ॥ కె.వెంకటేశ్వర్లు

మరికొన్ని రచనలు

సంకలనం
యస్.మనోరమ

విషయసూచిక

1). మహాభారతాన్ని ఎలా ఎందుకు చదవాలి?

ప్రొ॥ కె. వెంకటేశ్వర్లు 5

2). భారతీయ సంస్కృతీ మూలాల అన్వేషకుడు కె.వి

టి. రవిచంద్ 18

(Poltical Philosophy of the Mahabharata పుస్తకానికి ముందుమాట)

3). మానవతా మూర్తి కె.వి.

ఆర్వీ రామారావు, విశాలాంధ్ర సంపాదకులు 30

4). ఎందరికో స్ఫూర్తి ప్రదాత కె.వి. మాస్టారు

యస్. మనోరమ 32

ప్రతులు : 1000

వెల: అమూల్యం

ప్రచురణ : 2026 సెప్టెంబరు 23

ముద్రణ: విశాలాంధ్ర ప్రెస్, చంద్రం బిల్డింగ్
విజయవాడ- 4

ప్రచురణకర్త: యస్.మనోరమ
34-20-3 బొమ్మల వీధి
తణుకు - 534211

వివరాలకు : **98660 74022**
85006 78977

మహాభారతాన్ని ఎలా, ఎందుకు చదవాలి?

- ప్రొఫెసర్ వెంకటేశ్వర్లు

ఈ ప్రసంగ వ్యాసంలో (సాహిత్య సురభి, విశాఖపట్నం, 21-4-2015) రెండు అంశాలున్నాయి. **మొదటిది రంగనాయకమ్మ గారి మహాభారత పరామర్శ.** రెండవది మహాభారతాన్ని ఎలా, ఎందుకు చదవాలనే అంశాన్ని గురించిన కొన్ని ప్రాథమిక అభిప్రాయాలు.

రంగనాయకమ్మ గారు 'ఇదండీ మహాభారతం!' అనే గ్రంథాన్ని రాసి, 2014 డిసెంబరులో ప్రచురించారు. ఆమె సుప్రసిద్ధ రచయిత్రి. తెలుగుజాతి గర్వించదగిన సాహితీవేత్త. తెలుగు సాహిత్య రంగంలో ఆమె కృషి, రచనలు అనితరసాధ్యం. తెలుగు వచన శైలిలో అగ్రగామి. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో ఆవిడ ముద్ర, ప్రభావం సుస్థిరం. గ్రంథ ప్రచురణ రంగంలో ఆమె మార్గదర్శి. చాలా మంచి పుస్తకాలను చక్కగా ముద్రించి పాఠకులకు అందిస్తున్నారు. ప్రముఖ మార్క్సిస్టు తత్వవాది. ఇదంతా గాక రంగనాయకమ్మగారు తాను నమ్మిన ఆశయాలకు, సిద్ధాంతాలకు అంకితమై ఆదర్శ జీవనయాత్రను సాగిస్తున్న త్యాగమయి.

అందుచేత ఆమె రాసిన మహాభారతాన్ని చదవాలన్న ఉత్సుకతతో కొనాలని ప్రయత్నించాను. ఒక పట్టాన దొరకలేదు. ఒక మిత్రుడిని ఆశ్రయించి గ్రంథాన్ని సంపాదించాను. అప్పటికే విస్తృత ఆదరణ పొందిన గ్రంథమిది. శ్రద్ధగా చదివాను. తీవ్రమైన మనోవేదన కలిగింది. మహాభారతంలో గల ప్రతి వృత్తాంతాన్ని గురించి వెటకారం, వెక్కిరింతలు, పేలవమైన వ్యాఖ్యానాలు ఆమె గ్రంథంలో ప్రతి పుటలోనూ ఇబ్బడిముబ్బడిగా ఉన్నాయి. ఒక్కమాటలో 'అది వ్యర్థ మహాభారతం' అని ఖరాఖండీగా చెప్పి ముగించారు. ఆమెకున్న పేరు ప్రతిష్ఠల వలన మహాభారతాన్ని గురించి దురభిప్రాయాలు ప్రజానీకంలో నాటుకుపోతాయన్న శంక, భయంతో కొన్ని అభిప్రాయాలను వెలిబుచ్చుతున్నాను.

మహాభారతం ప్రశస్తమైన ప్రాచీన గ్రంథం. భారతాన్ని పంచమ వేదమని,

ఇతిహాసమని, నీతి శాస్త్రమని, అర్థ శాస్త్రమని, ధర్మ శాస్త్రమని, మోక్ష శాస్త్రమని పేర్కొనడం కద్దు. వ్యాసుని కథనం (మౌఖికం గానీ, లిఖితం గానీ) మహాభారతానికి మూల/బీజ రూపం. దాదాపుగా వెయ్యి సంవత్సరాల కాలంలో మహాభారతం బృహత్తర గ్రంథంగా కూర్పు చేయబడిందని పండితుల స్థూలాభిప్రాయం. క్రీస్తుపూర్వం 4వ శతాబ్దం నుంచి క్రీస్తుశకం 4వ శతాబ్దం వరకు – రచనా ప్రక్రియ కనుగుణంగా – వ్యాసకథా వృత్తాంతానికి విద్వాంసులు సవరణలూ, వివరణలూ సమకూరుస్తూ వచ్చారు. భృగువంశ విద్వాంసులు ఈ ప్రక్రియలో కీలకపాత్ర నిర్వహించారు. రెండు వేల సంవత్సరాల ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతిని, సాంఘిక, మత, ఆర్థిక, రాజకీయ, తత్వ, వైజ్ఞానిక చరిత్ర పరిణామాన్ని నిక్షిప్తం చేసుకున్న గ్రంథమిది.

ఇంతటి విశాల దేశ కాల చారిత్రక పరిణామ నేపథ్యంలో విలసిల్లిన వివిధ ప్రాంతాల జాతుల జీవన సంస్కృతులను మేళవించిన మహోజ్జ్వల గ్రంథం మహాభారతం. ఏకైక భారతీయ/జాతీయ నాగరికత అనే ఐక్యతా భావనను సుస్థిరం, సుసంపన్నం, సంక్షిప్తం చేసిన గ్రంథరాజం మహాభారతం. ఇదొక క్లిష్టమైన అద్వితీయ రచన/కూర్పు ప్రక్రియ. అందుకనే యజ్ఞాలు, యాగాలు, మంత్రతంత్రాలు, తపశ్శక్తి మహిమలు, వరాలు – శాపాలు, దూర(దివ్య)దృష్టి, అశరీరవాణులు, వందల వేల సంవత్సరాల వంశచరిత్రలు, ప్రతిజ్ఞలు, ప్రకటనలు, పునశ్చరణలు, అసత్యాలు, అబద్ధాలు, వికృతమైన ఆచారాలు, చేష్టలు, వైరుధ్యభావాల సమాచారం మహాభారతంలో కోకొల్లలుగా కనిపిస్తాయి. ఇవి కొన్ని సమాజ పరిణామ చరిత్రకు సాక్ష్యాధారాలు. మరికొన్ని భారతీయతా భావసాధనకు సోపానాలు. ప్రాచీన మానవుని భయం, ఊహాశక్తి, అనుభవం, ఆలోచనా రీతులు, మానవ సంబంధాలకు ప్రకృతితో ఉన్న సంబంధానికి దృష్టాంతాలు వేరే కొన్ని. గ్రీస్, ఈజిప్టు, అస్సీరియా, పర్షియా, చైనా, జపాన్ తదితర ప్రాచీన సమాజాల సాహిత్యంలో ఇలాంటి భావజాలం కనిపిస్తుంది. అయితే మహాభారతంలో ఇలాంటి భావజాలం మోతాదు ఎక్కువ. మన విశాల దేశకాల నేపథ్యమే దీనికి భూమిక.

దిగ్గజాల్లాంటి దేశీయ, విదేశీయ పండితులు మహాభారత అధ్యయనాన్ని జీవితకాలపు వ్యాసంగంగా నెత్తికెత్తుకొని మౌలిక పరిశోధనలు చేశారు. అలాంటి వారిలో ముఖ్యుల గురించి ప్రస్తావించుకుందాం. పదకొండవ శతాబ్దంలో కశ్మీరంలో జన్మించి, "జ్ఞానదీపిక" అనే వ్యాఖ్యాన గ్రంథం రాసిన దేవబోధ. 15వ శతాబ్దంలో వంగదేశంలో జన్మించిన విద్యాసాగర 17వ శతాబ్దంలో వారణాసిలో

జన్మించిన నీలకంఠ చతుర్ధర పండితుడు, ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో పూణెలో జన్మించి ఎన్నో గ్రంథాలను రచించిన విష్ణు సీతారాం సుక్తాంకర్ ఈ కోవకు చెందిన దిగ్గజాల్లో కొందరు మాత్రమే.

(అ). 1933లో భండార్కర్ ప్రాచ్య పరిశోధన సంస్థ ప్రచురణగా వెలువడిన "మహాభారతం ఆదిపర్వం గురించిన ప్రాథమిక వ్యాఖ్యలు" (Prolegomena to the Critical Edition of the Adiparvan)

(ఆ) 1957లో వెలువరించిన "మహాభారతం – అర్థం, భావం" (On the Meaning of the Mahabharata) సుక్తాంకర్ రచనల్లో ప్రసిద్ధమైనవి.)

మరెందరో విదేశీ దిగ్గజాలు కూడా మహాభారత అధ్యయనాన్ని జీవితకాలపు వ్యాసంగంగా ఎంచుకొని, మౌలిక పరిశోధనలు చేసిన వారున్నారు. వారిలో ముఖ్యుల్లో 19, 20 శతాబ్దాల్లో జీవించి కృషి చేసిన అమెరికన్ పండితుడు ఇ. డబ్ల్యు. హాప్కిన్స్. ఆయన 1901లోనే రాసిన "భారతీయ మహేతిహాసం – దాని స్వభావం, మూలం" (The Great Epic of India: Its Character and Origin, న్యూయార్క్, 1901) సుప్రసిద్ధం. మహాభారతంపై ఆయన రాసిన ప్రధాన రచనలు కూడా ప్రచురమైనవే. సొరెన్సేన్, ఫ్రాంక్లిన్ ఎడ్గర్టన్, జె.ఎ.బి. వాన్ బ్యూటెనెన్ తదితర జర్మన్, రష్యన్, అమెరికన్ పండితులు మహాభారతాధ్యయనాన్ని జీవితకాలపు వ్యాసంగంగా నెత్తికెత్తుకొని మౌలిక పరిశోధనలు చేశారు. రంగనాయకమ్మ మాత్రం వ్యాస మహా భారతానికి కె.ఎం. గంగూలీ చేసిన ఇంగ్లీషు వచనానువాదం The Mahabharata of Krishna-Dwaipayana Vyasa, కవిత్రయం రాసిన 'శ్రీమదాంధ్ర మహా భారతము', పురిపండా అప్పలస్వామి గారి 'వ్యవహారికాంధ్ర మహాభారతం' గ్రంథాలను మూడున్నర మాసాలలో చదివి తన 'ఇదండీ మహాభారతం!' అనే గ్రంథాన్ని రాశారు.

రంగనాయకమ్మ మహాభారతాన్ని తీవ్రంగా ద్వేషిస్తున్నట్లు కనబడుతుంది. ద్వేషభావం మనల్ని ఆవహించినప్పుడు యథార్థాన్ని చూడలేము, గ్రహించలేము. మహాభారతం విషయంలో ఆమె ఇలాంటి దురవస్థకు లోనయినట్లుగా తోస్తున్నది. ఆదిపర్వంలోని శకుంతల ఉదంతాన్ని (ఆఖ్యానం) పరిశీలిద్దాం. (గీతా ప్రెస్ ప్రతి: గోరఖ్‌పూర్; వ్యాస మహాభారతం – తెలుగు వచనం – 2010. డాక్టర్ తిప్పాభట్ల రామకృష్ణమూర్తి, డాక్టర్ సూరం శ్రీనివాసులు, విజయవాడ: శ్రీలలితా త్రిపురసుందరీ ధార్మిక పరిషత్ ప్రచురణ).

శకుంతల విశ్వామిత్ర–మేనకల పుత్రిక. ఆమె కణ్వాశ్రమ నివాసి. యుక్తవయస్కురాలు. హస్తినాపుర రాజు దుష్యంతుడు వేటకు వెళ్ళి కణ్వాశ్రమంలో ప్రవేశించి శకుంతల ద్వారా ఆమె జన్మవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకున్నాడు.

దుష్యంతుడు శకుంతలతో "నా మనస్సు నీపై లగ్నమయింది. నీవు క్షత్రియ కన్యవు. క్షత్రియులకు పరస్పరాంగీకారంతో జరిగే మంత్రరహితమైన గాంధర్వ వివాహం ధర్మబద్ధం. నిన్ను గాంధర్వ వివాహం చేసుకొని రాణిని చేస్తాను" అని చెప్పాడు.

శకుంతల "నా తండ్రి కణ్వమహర్షి పండ్ల కోసం అడవికి వెళ్ళాడు. ముహూర్తకాలం వేచి ఉండండి, తండ్రి అనుమతి కోరతాను" అని చెప్పింది.

దానికి జవాబుగా "నీవు నన్ను స్వేచ్ఛగా ప్రేమించాలని కోరుతున్నాను. ప్రతి వ్యక్తి తనకు తానే బంధువు, దిక్కు, మిత్రుడు, తండ్రి. ధర్మం ప్రకారం నిన్ను నీవే దానం చేసుకోవచ్చు" అని దుష్యంతుడు చెప్పాడు.

శకుంతల ఇలా పలికింది. "నన్ను నేను దానం చేసుకొనుట మన గాంధర్వ వివాహం ప్రకారం ధర్మమార్గమే అయితే నా మాట విను. నా పుత్రుడే నీ తదుపరి రాజు కావాలి. ఇది నీకు సమ్మతమైతే మన వివాహం జరుగుతుంది" అన్నది. (ఇక్కడ రంగనాయకమ్మ శకుంతలను 'గడుసుపిల్లే' అన్నది.) రాజు సమ్మతించాడు.

తత్ఫలితంగా శకుంతలా దుష్యంతుల వివాహం జరిగింది. "త్వరలో నిన్ను రాజధానికి తీసుకెళ్ళే ఏర్పాటు చేస్తాను" అని శకుంతలతో చెప్పి దుష్యంతుడు తన రాజ్యానికి వెళ్ళాడు. దుష్యంతుని పిలుపు రాలేదు. పిదప శకుంతల మగబిడ్డను కన్నది. బాలుడు ఆరు సంవత్సరాలు ఆశ్రమంలో పెరిగాడు. కణ్వమహర్షి సూచన మేరకు శకుంతలను, ఆమె కుమారుడినీ హస్తినాపురంలోని దుష్యంతుని సభలో ప్రవేశపెట్టి మునులు ఆశ్రమానికి వెళ్ళారు.

రాజసభలో శకుంతల ఇలా చెప్పింది. "రాజా, నీ ద్వారా ఈ బాలుడు నాకు జన్మించాడు. నీ కుమారుడీ బాలుడు. కణ్వాశ్రమంలో మనం కలిసినప్పుడు నీవిచ్చిన మాట ప్రకారం ఈ బాలుడిని యువరాజ్యాభిషిక్తుడిని చేయి."

"మహాపాపీ, నీవెవరో నాకు తెలియదు. నీవు వెళ్ళవచ్చు" అన్నాడు దుష్యంతుడు శకుంతలతో.

శకుంతల కోపంతో "దుష్యంతా! నీ అంతరాత్మే నీకు సాక్షి. తెలిసి కూడా ఇతరులకు తెలియదని చెప్పేవాడు, తనను తాను దొంగిలించుకొనేవాడు ఎట్టి

పాపాన్నైనా చేస్తాడు. భార్య భర్తలో సగభాగం. ధర్మార్థకామ సాధనకూ, సంతాన ప్రాప్తికీ భార్య మూలం. నేను ప్రార్థిస్తున్నప్పటికీ నీవు నా మాటను లక్ష్యపెట్టకపోతే నీ శిరస్సు వంద ముక్కలుగా బద్దలవుతుంది."

ఆమె మాటలు విని "నీ తల్లి మేనక వేశ్య, కులట. నీ జన్మ నీచమైనది. నీవు కులట వలె అబద్ధాలు చెప్తున్నావు. నీకు జన్మించిన బాలుడు నా కుమారుడు కాడు" అని దుష్యంతుడు శకుంతలతో చెప్పాడు.

శకుంతల రోషంతో "రాజా! నీ జన్మకంటే నా జన్మే గొప్పది. నా తల్లి దేవ లోకంలో ఉంది. నీవు మానవలోకంలో ఉన్నావు. నేను దేవలోకానికి వెళ్ళగలను. పుత్రుడిని ఆదరించని వాడిని దేవతలు నశింపజేస్తారు. సత్యం అన్నిటికంటే గొప్ప వ్రతం. నీవు సత్యాన్ని వీడవద్దు. అసత్యం మీదే నీకు ఆసక్తి ఉంటే, నా మాట పట్ల విశ్వాసం లేకపోతే నేనే స్వయంగా వెళ్ళిపోతాను. నీలాంటి వాడితో కలిసి ఉండడం నాకు యుక్తం కాదు. దుష్యంతా! నీవు లేకున్నా నా పుత్రుడు నాలుగు సముద్రాల వరకు వ్యాపించి హిమవత్పర్వతాన్ని మకుటంలా భాసించే భూమండలాన్ని పరిపాలిస్తాడు" అని పలికి, కుమారునితో కలిసి శకుంతల సభ నుంచి నిష్క్రమిస్తుంది.

(ఇక్కడ రంగనాయకమ్మ 'శకుంతల కళ్ళ నీళ్ళతో మళ్ళీ చెప్పుకుంది. పుట్టినప్పుడే నన్ను తల్లిదండ్రులు పారేసిపోయారు. వివాహమాడిన భర్త తిరస్కరించాడు అని కొడుకు చేతిని పట్టుకొని వెనక్కి తిరిగింది' అని రాశారు.)

శకుంతల మహాభారత కథలో మహిళా స్వావలంబనకు, సాధికారతకు, పరిపూర్ణ వ్యక్తిత్వ వికాసానికి సాక్షాత్కారం. సందర్భం చూడండి. పుట్టుకతో తల్లిప్రేమకు నోచుకోలేదు, పుట్టింటి అండ లేదు, సభలో గానీ హస్తినాపురంలో గానీ తనను ఆదరించేవారు లేరు. తాను భర్తచేత తిరస్కరింపబడింది. తన ఆరేళ్ళ కుమారుడు తండ్రి చేత తిరస్కరింపబడ్డాడు. తానొక ఏకాకి. అన్యాయానికి గురైన శకుంతల, దుష్యంతుడి సభలో తన ధర్మాగ్రహాన్ని వెల్లడించిన తీరుతెన్నులనూ, మాటలనూ గమనించాం కదా! అంతటి ధీశాలి శకుంతల!! మన సాహిత్యంలో గానీ, విశ్వ సాహిత్యంలో గానీ శకుంతల వంటి ధీర వ్యక్తిత్వం, వజ్ర సంకల్పబలం గల స్త్రీ మూర్తిని నేను ఉదహరించలేను.

స్త్రీవాద రచయిత్రి రంగనాయకమ్మ శకుంతల కథను ఎలా ముగించారో చూశాం కదా! ఆమె శకుంతల మహోన్నత వ్యక్తిత్వాన్ని గమనించలేదు, గ్రహించలేరు! ఆమె

మన దేశ చరిత్ర, సంస్కృతిలో శకుంతల కథకు గల ప్రాముఖ్యాన్ని గ్రహించలేరు. ఎందుకని? ద్వేషభావ ప్రభావం! అప్రస్తుతమైనా ఒక్కమాట – మహాభారతంలోని శకుంతలను కాళిదాసు నాటకంలోని శకుంతలతో పోల్చి చదివితే, మన చరిత్ర సంస్కృతుల సిసలైన స్వరూప స్వభావాలను ప్రతిబింబించే అద్దం మహాభారతమని మనకు తెలుస్తుంది.

ప్రాచీన భారతదేశ చరిత్ర అధ్యయనాన్ని కొత్తపుంతలు తొక్కించిన విశ్వ విఖ్యాత పరిశోధకురాలు రొమిలా థాపర్. ఆమె శకుంతల ఆఖ్యానాన్ని, రాజవంశాల చరిత్రను రాయడానికి, సమాజ పరిణామ గతిని, పితృస్వామ్య వ్యవస్థ మూలాలనూ వివరించడానికి ఉదహరించి వ్యాఖ్యానించారు (Sakuntala: Texts, Readings, Histories, 2000). శకుంతల వ్యక్తిత్వానికి, భారతీయ సంస్కృతి సంప్రదాయానికి గల అవినాభావ సంబంధాన్ని ఆమె గ్రహించలేదనిపిస్తుంది.

రంగనాయకమ్మ మహాభారతంలోని ప్రతి అంశాన్ని గురించి తన వెటకార ధోరణినీ, నిరసననూ అడుగడుగునా వ్యక్తపరిచారు. కట్టుకథలకూ, శాపాలకూ, అతిశయోక్తులకూ ప్రాధాన్యతనిచ్చి, నిందాపూరితమైన వ్యాఖ్యలు చేయడమే గాక భారతీయ సంస్కృతికి మూలాలు, మౌలిక ఆశయాలు, లక్ష్యాల గురించి జరిగిన విస్తృతమైన, వివేకంతో కూడిన వాదోపవాదాల, చర్చల వివరణలను ఆమె విస్మరించారు.

ఒక్క ఉదాహరణ. వనపర్వంలోని నహుష, ధర్మరాజుల ప్రశ్నోత్తరాల గాథను చూడండి. నహుషుడు పురాతన కురువంశ చక్రవర్తి. తపస్సు, వేదాధ్యయనం, ధర్మనిష్ఠల వలన ఇంద్రలోకాధిపతియై గర్వంచేత భ్రష్టుడై, శాపగ్రస్తుడై సర్పంగా మారి భూలోకంలో పడ్డాడు. భీముడు ఆ భయంకర సర్పము చేత బంధింపబడతాడు. ధర్మరాజు భీముడిని వదిలిపెట్టమని ఆ సర్పాన్ని కోరాడు. సర్పం తను అడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్తే భీముడిని విడిచిపెడతానన్నది. ధర్మరాజు చెప్పిన సమాధానాల సారాంశమిది. “సత్యం, క్షమ, దానం, అహింస అనే సద్గుణాలు కలిగినవాడే బ్రాహ్మణుడు. ఈ సద్గుణాలు గల శూద్రుడినైనా, మరెవరినైనా బ్రాహ్మణుడనే అనాలి. వర్ణసంకరం జరుగుతున్నది. మానవులలో వర్ణవిభజన నిర్ణయం క్లిష్టమైన ప్రక్రియ. శిష్టులు, విద్యావంతులు మనిషి గుణగణాలకే ప్రాధాన్యతనిస్తారు. వేదాధ్యయనం చేసినా, శీలం లేనివాడు బ్రాహ్మణుడు కాడు” అని ధర్మరాజు చెప్పిన సమాధానాలు సర్పానికి నచ్చి భీముడిని విడిచిపెట్టింది.

ధర్మరాజు సర్పాన్ని కొన్ని ప్రశ్నలడిగాడు. సర్పం చెప్పిన జవాబుల సారాంశమిది. "దానం, సత్యం, అహింస, ప్రియమైన వాక్కు మానవుని ఉత్తమ గతికి మార్గాలు. ఏది సత్యమో, ఏది దానమో, ఏది అహింసో అవి నిర్వహించే కార్యాన్ని అనుసరించి, వాటి ప్రాధాన్యత, గొప్పతనాల బట్టి నిర్ణయించబడుతుంది. ఒకప్పుడు సత్యం దాన, అహింసల కన్నా గొప్పదవుతుంది. ఇంకొకప్పుడు దానం సత్య, అహింసల కన్నా గొప్పదవుతుంది. మరొకప్పుడు అహింస దాన, సత్యాల కన్నా మిన్న అవుతుంది. ఇది కార్యకాలాల మహిమ. సత్కర్మల చేత మానవుడు స్వర్గప్రాప్తి పొందుతాడు." సర్పం చెప్పిన సమాధానాలతో ధర్మరాజు విజ్ఞానవంతుడయ్యాడు. ఇంతటితో వారి సంభాషణ ముగిసింది. నహుషుడు శాపవిముక్తుడై స్వర్గానికి ఎగిరిపోయాడు. ధర్మరాజు భీమునితో ఆశ్రమానికి చేరుకున్నాడు.

ఈ గాథకు రంగనాయకమ్మ ముగింపిది. 'ఎంత రోతకథలు వింటూ బతుకుతోంది మానవ సమాజం'. విజ్ఞత, వివేకపూరితమైన నహుష, ధర్మరాజుల సంభాషణ ప్రాధాన్యతను ఆమె పట్టించుకోలేదు, గ్రహించలేదు. సర్ప-మానవుల సంభాషణ 'రోతకథ'గా తోచిందామెకు. ఆ ఒక్క విషయానికే ప్రాధాన్యమిచ్చి 'రోతకథ' అన్నారామె. ఈ పద్ధతి ప్రకారమే ఆమె మహాభారతం అధ్యయనం చేసి 'ఇదండీ మహాభారతం' అనే గ్రంథాన్ని రాశారు. న్యాయనిర్ణయం పాఠకలోకానికి, ఆమె విజ్ఞతకే వదిలేద్దాం!

రంగనాయకమ్మ నిబద్ధత గల మార్క్సిస్టు తత్వవాది. సమాజ పరిణామక్రమ చరిత్రలో శైశవ దశలో గ్రీక్ పురాణ సాహిత్యం రాయబడిందని మార్క్స్ అభిప్రాయపడ్డాడు. ప్రాచీన మానవుని గ్రహణశక్తి, బుద్ధి, భయాందోళనలు, ఊహాశక్తి, ప్రకృతిశక్తులు, దేవతలు, మానవ సంబంధాలలో గల భావోద్వేగాలు పురాణగాథలకూ, అభూతకల్పనలకూ ప్రాతిపదికలని మార్క్స్ భావించాడు. పురాణ సాహిత్యం (మైథాలజీ) శాశ్వత మనోహర మానసికానందానుభూతిని (Eternal Charm) మానవాళికందించే వనరు అని మార్క్స్ పేర్కొన్నాడు. పురాణ సాహిత్యాధ్యయనానికి ఇదొక ప్రాతిపదిక. భారతదేశ చరిత్రను తిరగరాసిన ప్రముఖ మార్క్సిస్టు మేధావి డి.డి. కోశాంబి ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతినీ, సాహిత్యాన్నీ మార్క్సిస్టు దృక్పథంతో చదివి అర్థం చేసుకొని అన్వయించడానికి ఒక ప్రామాణికమైన పద్ధతిని(Methodology) రూపొందించాడు(The Subhasitaratnakosa, Harvard Oriental Series, Vol. 42, 1957).

ప్రముఖ మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శకులు కె.వి. రమణారెడ్డి గారు మార్క్సిస్టు దృక్పథంతో ఆధునికాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రను రాశారు. (చలసాని ప్రసాద్ గారి 'ముందుమాట', కావలి, విరసం–1992). రంగనాయకమ్మ ప్రాచీన గ్రంథమైన మహాభారతాన్ని మార్క్సిస్టు సాహిత్య విమర్శనా దృష్టితో అధ్యయనం చేయలేదు. చివరి మాట 'ఇదండీ మహాభారతం!' రంగనాయకమ్మ స్థాయికి తగిన రచన కాదు.

నా వ్యాసంలో రెండవ అంశం : **మహాభారతాన్ని ఎలా, ఎందుకు చదవాలి?** యథార్థంగా ఇదే ప్రధాన అంశం. అది అంతం లేని అంశం. నాకు తలకుమించిన పని. నా ప్రయత్నం దుస్సాహసమని నాకు తెలుసు. చిరు ప్రయత్నం నాది. మహాభారతాధ్యయనంలో రెండు సూత్రాలను అనుసరించాలి.

మొదటిది: భారతీయత – భారతదేశ నాగరికత, దేశచరిత్ర, సంస్కృతి – వీటి రూపురేఖలను, లక్షణాలను, ఆశయాలను ఆవిష్కరించడమే గ్రంథ (మహాభారతం) లక్ష్యం. మన అధ్యయనానికి ఇదే పరమార్థం.

రెండవది: మహాభారతంలోని కథలు, గాథలు, పురాతన వృత్తాంతాలు, ఆఖ్యానాలు, దివ్యాస్త్రాలు మొదలగు అభూతకల్పనలు గ్రంథ లక్ష్యాలకు పరిపోషకాలు. వాటి పరిధి, ముఖ్యోద్దేశం, ప్రయోజనమిదే. పూర్వ శాస్త్రకారులు వీటికి ఆపాదించిన పవిత్రతను, సత్యార్థాలను ఆధునిక కాలంలో ఆమోదించనవసరం లేదు. కాకపోతే మార్క్స్ చెప్పినట్లుగా వీటిని మనోహరమైన మానసికానుభూతిని ఇచ్చే సాహిత్యంగా చదివి ఆనందించవచ్చును.

ఉదాహరణకు జలప్రళయ వృత్తాంతం తీసుకోండి. జలప్రళయ వర్ణన మనం జలప్రళయాన్ని స్వయంగా చూసినంత, దానిలో చిక్కుకున్నంత భయాందోళనానుభూతికి లోనయ్యేంత చిక్కటి చక్కని రచన. అలాంటి సాహిత్య సంపదకు మహాభారతం పుట్టిల్లు. సంస్కృత, దేశ భాషలలో గల కావ్యసాహిత్యానికి మహాభారతం మాతృక.

వేద విజ్ఞానం మహాభారతానికి మూలమని నీలకంఠ పండితుని అభిప్రాయం. వేద విజ్ఞానాన్ని ఉపాసించిన పండితులు, ఋషులు మహాభారత రచన/కూర్పు చేశారు. వేదమంత్రాలు, వేదాధ్యయనం సామాన్య ప్రజలకు అందుబాటులో లేవు. మహర్షులు మహాభారతంలోని కథలను, గాథలను, ఆఖ్యానాలను, ప్రాచీన వృత్తాంతాలను ప్రజానీకానికి స్థూలంగా వేద విజ్ఞానాన్ని సులువుగా బోధించడానికి

రాశారు/కూర్పు చేశారు. మహాభారతాన్ని పంచమ వేదమనడానికి ఇదే నేపథ్యం. మహాభారతం వేల సంవత్సరాల నుంచి భారతదేశంలోని బహుళ భాషా సంస్కృతులకు నెలవులైన వివిధ ప్రాంతాలలో అనేక కళారూపాలలో (కథాగానం, పురాణ పఠనం, నాటకం) వేద విజ్ఞానాన్ని ప్రజలకు అందిస్తున్నది. ఏ గ్రంథమూ ఇంతటి విస్తృత ప్రజాదరణకు నోచుకోలేదు. మహాభారత ప్రశస్తత ఇది.

వేద పరిభాషలో సనాతన ధర్మమే మహాభారతం ప్రజలకు అందిస్తున్న వేద విజ్ఞానం. అయితే శాశ్వత ధర్మం, సనాతన ధర్మం కాలాతీత ధర్మం కాదు. ధర్మం/ధర్మాలు దేశకాల ప్రభావానికి లోబడి మార్పు చెందుతుంటాయి. సనాతన/శాశ్వత ధర్మమంటే సకల జనులూ పాటించవలసిన ధర్మనియమాలు. అవి: అహింస, సత్యం, అస్తేయం, శౌచం, దానం, దమం, దయ, ఓర్పు, ఇంద్రియ నిగ్రహం, ఆత్మనిగ్రహం. వీటన్నిటి లక్ష్యం సర్వభూతహితం. సకల జీవుల క్షేమాన్ని ప్రోదిచేసేది. అందరినీ ఆదరించేదే సనాతన ధర్మమని తులాధారుడనే వైశ్యుడు జాజలి అనే బ్రాహ్మణునకు కాశీలో బోధించాడు (శాంతిపర్వం).

మిథిలలో ధర్మవ్యాధుడు (మాంసము అమ్మి జీవనం సాగించిన వ్యక్తి) కౌశికుడనే బ్రాహ్మణునకు ఏ జీవి పట్లా ద్రోహభావం లేకుండుట, త్రికరణశుద్ధిగా సకల జీవుల శుభాన్ని కోరుట, దానం చేయటమే సనాతన ధర్మమని చెప్పాడు (వనపర్వం).

సనాతన ధర్మాన్ని భారతదేశంలో గల వివిధ ప్రాంతాల స్థానిక ఆచార వ్యవహారాలు, నియమాలతోనూ, బహుళ జాతుల సాంప్రదాయక జీవిత శైలి, రీతి, వృత్తి నిబంధనలతోనూ అనుసంధానం చేసి 'భారతీయత' అనే మహత్తర ఐక్యతా భావనను దేశ ప్రజల ఆలోచనా స్మృతిపథంలో మహాభారతం సుస్థిరం చేసింది.

కవులు, గాయకులు, కళాకారులు దేశంలోని మారుమూల ప్రాంతాలలో కూడా మహాభారత ధర్మ, నీతి కథలను, ఉపదేశాలను ప్రజలకందించారు. తత్ఫలితంగా మనం భారతీయులం, విశిష్టమైన సంస్కృతికి వారసులమన్న భావం ప్రజల అంతరంగంలో వ్యక్తావ్యక్తంగా రూపొందింది.

ఇదొక బృహత్తర దీర్ఘకాలిక రచనా ప్రక్రియ. అందుకనే కనీవినీ ఎరుగని వైరుధ్యాలు, వికృతాలు, అసందర్భమైన ఘటనలు, భావాలు మహాభారతంలో పుష్కలంగా కలవు. మానవుని అంతరంగ అగాధం అనంతమైన వైరుధ్య భావాలకు నిలయం. దీనికి తోడు మానవుని చిత్తప్రవృత్తి, నడత దేశకాల ప్రభావానికి వశం. సనాతన ధర్మం నిర్దేశించిన నియమాల సిద్ధాంత ప్రాతిపదికలో గల లోపాలు,

ఆచరణలో తటస్థించే చిక్కులు దుస్సాధ్యమైనవి. ఇందుచేత ధర్మం, నీతి, న్యాయం, సత్యం, విధి-మానవయత్నం, హింస-అహింస, ధర్మం-అర్థం, గృహస్థాశ్రమం-సన్యాసాశ్రమం, రాజధర్మం-క్షాత్రధర్మం తదితర మౌలిక భావాలను, ఆదర్శాలను గురించి మహాభారతం విపులమైన, వివేకవంతమైన చర్చలకు, వాదోపవాదాలకు వేదిక. మానవ జీవితపు ఇహపర లక్ష్యాలు, వాటి సాధనలో గల జటిలమైన సందర్భోచిత సమస్యల గురించి మహాభారతంలో గల మౌలిక పరిశీలన, అవగాహన మరెక్కడా దొరకదు. మానవులు వాస్తవ దృష్టితో ఔచిత్యమైన ధర్మార్థకామ సాధనతో జీవితాన్ని పరిపుష్టం చేసుకోవాలి. సనాతన ధర్మం, ధర్మార్థకామ సాధన మానవ జీవిత వైవిధ్యానికి, వైదగ్ధ్యానికి, ప్రేమానురాగాలకు, ఆనందానుభూతికి, ప్రకృతి పరిరక్షణకు మార్గములు. మహాభారత కథ ప్రజలకందించే సందేశమిది. భారతీయ సంస్కృతికిది మూలకందం. నేడు మానవాళికి ఇది ఎంతో ఉపయుక్తమైన సందేశం.

భారతవర్ష సమగ్ర ఐక్యతా రూపాన్ని మహాభారతం మనకందించింది. భారతీయతా భావనకిదొక దృష్టాంతం. రాజసూయ యాగానికి పూర్వరంగంగా భరతఖండపు నాలుగు దిక్కులను జయించమని ధర్మరాజు తన తమ్ములను ఆదేశించాడు. భీముడు తూర్పు దిక్కున గల విదేహ, మగధ, అంగ, వంగ, తామ్రలిప్తి రాజ్యాలను; అర్జునుడు ఉత్తర దిక్కున గల అనర్త, కశ్మీరం, బాహ్లిక తదితర రాజ్యాలను; నకులుడు పశ్చిమ దిక్కున గల మరుభూమి, మాళ్వ, పంచనద, పహలవుల వరకున్న రాజ్యాలను; సహదేవుడు దక్షిణ దిక్కున గల త్రిపుర, పాటన, పాండ్య, ద్రవిడ, చోళ, కేరళ, ఆంధ్ర రాజులను/రాజ్యాలను జయించారు. భరతఖండపు నాలుగు దిక్కులలో గల రాజ్యాధిపతులైన రాజుల సమక్షంలో వారి సమ్మతితో ధర్మరాజు భరతవర్ష చక్రవర్తిగా ప్రతిష్ఠింపబడ్డాడు.

కర్ణుడు దిగ్విజయ యాత్రను చేపట్టి భరతఖండంలో గల రాజులనందరినీ జయించి కురు సామ్రాజ్యాన్ని పదిలం చేశాడు. రాజుల భూదాహానికి, రాజ్యాధికార తపనకు కారణమైన భారత భూమండల స్వరూపాన్ని (పర్వతాలు, నదులు, రాజ్యాలు) కురుక్షేత్ర యుద్ధ ప్రారంభానికి ముందుగా సంజయుడు ధృతరాష్ట్ర మహారాజుకు వర్ణించి చెప్పాడు. కురుక్షేత్ర యుద్ధంలో భారతవర్షంలో గల రాజులందరూ పాల్గొన్నారు. కురుక్షేత్ర యుద్ధం తదుపరి రాజ్యాధికారం చేపట్టిన ధర్మరాజు అశ్వమేధయాగం చేశాడు. తత్కారణంగా పాండవులు భారతవర్షంలో గల రాజులనందరినీ జయించారు. క్లుప్తంగా మహాభారతం మనకందిస్తున్న సమగ్ర

ఐక్య భారతవర్ష రూపమిది.

మహాభారతం వేల సంవత్సరాల ప్రాచీన భారతవర్ష చరిత్రను, నాగరికతను పదిలపరిచిన ప్రాచీన గ్రంథం. చరిత్రగతిని పురాణ సాహిత్య రూపంలో కథలుగా, గాథలుగా, ఆఖ్యానాలుగా, ప్రాచీన వృత్తాంతాలుగా మహాభారతం నిక్షిప్తం చేసింది. అందుకే మహాభారతాన్ని ఇతిహాసం ("ఇతి-హ-ఆస" = ఇలా జరిగింది) అని పేర్కొన్నారు. ప్రాథమిక ప్రాధాన్యత గల చారిత్రక సమాచారం మహాభారతంలో పుష్కలంగా ఉన్నది. విశిష్టమైన చారిత్రక స్పృహ/అవగాహన మహాభారత కథాగమనం, రచనలో మనకు గోచరిస్తుంది. సృష్టి ప్రారంభం నుంచి మన సమాజ పరిణామక్రమం, పురోగతి, మార్పు, వ్యాప్తి మహాభారతంలో కనిపిస్తుంది. మహాభారత పురాణ కథలలో నిబిడీకృతమైన చరిత్ర ఇది. విశ్వవిఖ్యాతి గల చరిత్ర పరిశోధకురాలు రొమిలా థాపర్ ఇట్టి చారిత్రక జ్ఞానాన్ని, సమాచారాన్ని ఇతిహాస-పురాణ చరిత్ర సంప్రదాయమన్నారు. తన పరిశోధనలు, రచనల ద్వారా ప్రాచీన భారతదేశ చరిత్ర రచనను కొత్త మలుపు తిప్పారు (The Historian and the Epic, Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute, 1979).

పురాణ కథలను శ్రద్ధగా విమర్శనాత్మక దృష్టితో అధ్యయనం చేస్తే మన ప్రాచీన చరిత్రను హేతుబద్ధంగా రాయడానికి అత్యంత విలువైన సమాచారం లభ్యమవుతుంది. సప్తసింధు ప్రాంతం నుంచి మన నాగరికత భరతఖండంలోని అన్ని దిక్కులకూ వ్యాప్తి చెందిన ప్రక్రియను, క్రమాన్ని మహాభారతం మనకు అందిస్తుంది. ప్రాచీన భారతవర్షంలో విలసిల్లిన వివిధ తెగలు, ప్రాంతాలు, గణసంఘాలు, రాజ్యాలు, పట్టణాలు, జనపదాలు, క్షత్రియుల వంశ చరిత్రలు (చంద్రవంశ, సూర్యవంశ రాజుల చరిత్రలు), విశిష్ట బ్రాహ్మణ కుదుళ్ళ గోత్ర సంచయాలు, వైవిధ్యమైన ప్రజల జీవిత సంస్కృతులు, ఆచార వ్యవహారాలు, మతవిశ్వాసాలు, ఆచరణ మొదలగు అంశాలను గురించి మహాభారతం విలువైన సమాచారాన్ని పదిలపరిచింది. పురాణ సాహిత్య రూపంలో మిళితమై ఉన్న ఇట్టి అమూల్యమైన చారిత్రక సమాచారాన్ని మనం సేకరించి విశ్లేషణ చేయాలి.

శాస్త్ర వాఙ్మయం సంస్కృత సాహిత్యంలో ఒక విభాగం. మహాభారతాన్ని నీతిశాస్త్రమని, అర్థశాస్త్రమని పేర్కొన్నారు. ఈ రెండు శాస్త్రాలు మహాభారతంలో రాజనీతిశాస్త్రానికి సమాంతర, పర్యాయ జ్ఞాన సంచయాలుగా పరిగణింపబడినవి.

రాజ్యతంత్ర వ్యూహాలు, ప్రక్రియలు మహాభారత కథకు మూలాధారం. అందుచేత మహాభారతంలో లభించే రాజనీతిశాస్త్ర విజ్ఞానం, తత్సంబంధమైన ఆచరణాత్మక ప్రక్రియలు ప్రశంసనీయం.

కొందరు ఋషులు (బృహస్పతి, శుక్రాచార్యుడు, భరద్వాజుడు) రాజనీతి శాస్త్రాధ్యయనాన్ని చేపట్టి శాస్త్ర గ్రంథాలను రచించారు. మహాభారతం రాజనీతి ప్రక్రియలను గురించి వారి సూత్రాలను/సూక్తులను ఉపయుక్తంగా కథాగమనంలో పలు సందర్భాలలో పేర్కొన్నది. పరిపూర్ణమైన రాజనీతిశాస్త్ర విజ్ఞానం మహాభారతంలో లభిస్తుంది. రాజ్యాధికార స్వభావాన్ని (మానవుడు రాజ్యాధికారానికి దాసుడు, రాజ్యాధికారం ఎవరికీ దాసోహం కాదు), రాజ్యాధికార సాధన మార్గాలను (హింస, యుద్ధం, కుట్రలు, కుతంత్రాలు, శత్రునాశనం), రాజ్యాధికార లక్ష్యాలను (ప్రజల రక్షణ, సమాజ శ్రేయస్సు, శాంతి) మహాభారతం సిద్ధాంతపర చర్చలను, ఆచరణాత్మక అనుభవసారాన్ని సమన్వయం చేసి సమ్యక్ దృష్టితో పరిశీలించింది. ధర్మార్థాలకు గల వైరుధ్యం, మానవుని అహంకారం, అసూయా గుణం రాజనీతికి ప్రధాన సమస్యలు. రాజ్యాధికార నిర్వాహకులు నియమబద్ధులై ప్రజలు సన్మార్గవర్తనులుగా జీవించడానికనువైన ఆర్థిక, సామాజిక వ్యవస్థను పరిరక్షించాలి. న్యాయబద్ధమైన రాజ్యాధికారం ప్రజలు, పాలకులు ధర్మార్థకామాల సాధనతో జీవితాన్ని పరిపుష్టం చేసుకోవడానికి తోడ్పడాలి. ఇంతటి నిండైన రాజనీతిశాస్త్ర జ్ఞానాన్ని మహాభారతం మనకందించింది.

మహాభారతం మన ప్రాచీన చరిత్రకు, సంస్కృతికి మూలగ్రంథం. మన చరిత్ర సంప్రదాయాల నిజస్వరూప లక్షణ లక్ష్యాలను తెలుసుకొనుటకుగాను మహాభారతాన్ని చదవాలి. మన సంప్రదాయ నాగరికతలో ఎన్నో దోషాలున్నాయి. దుష్ట సంప్రదాయాలను, ఆచారాలను, మూఢవిశ్వాసాలను తిరస్కరించడానికి, సంస్కరించడానికి ఆదాన ప్రదానాలు మహాభారతంలో ఉన్నవి. అందుకని మనం మహాభారతంలో గల కట్టుకథలను విస్మరించి శ్రద్ధగా, విమర్శనాత్మక దృష్టితో మన సంప్రదాయాన్ని తెలుసుకొనుటకు, సంప్రదాయ సంస్కృతిని సంస్కరించుటకు మహాభారతాన్ని చదవాలి.

– విశాలాంధ్ర దీపావళి ప్రత్యేక సంచిక, 2018

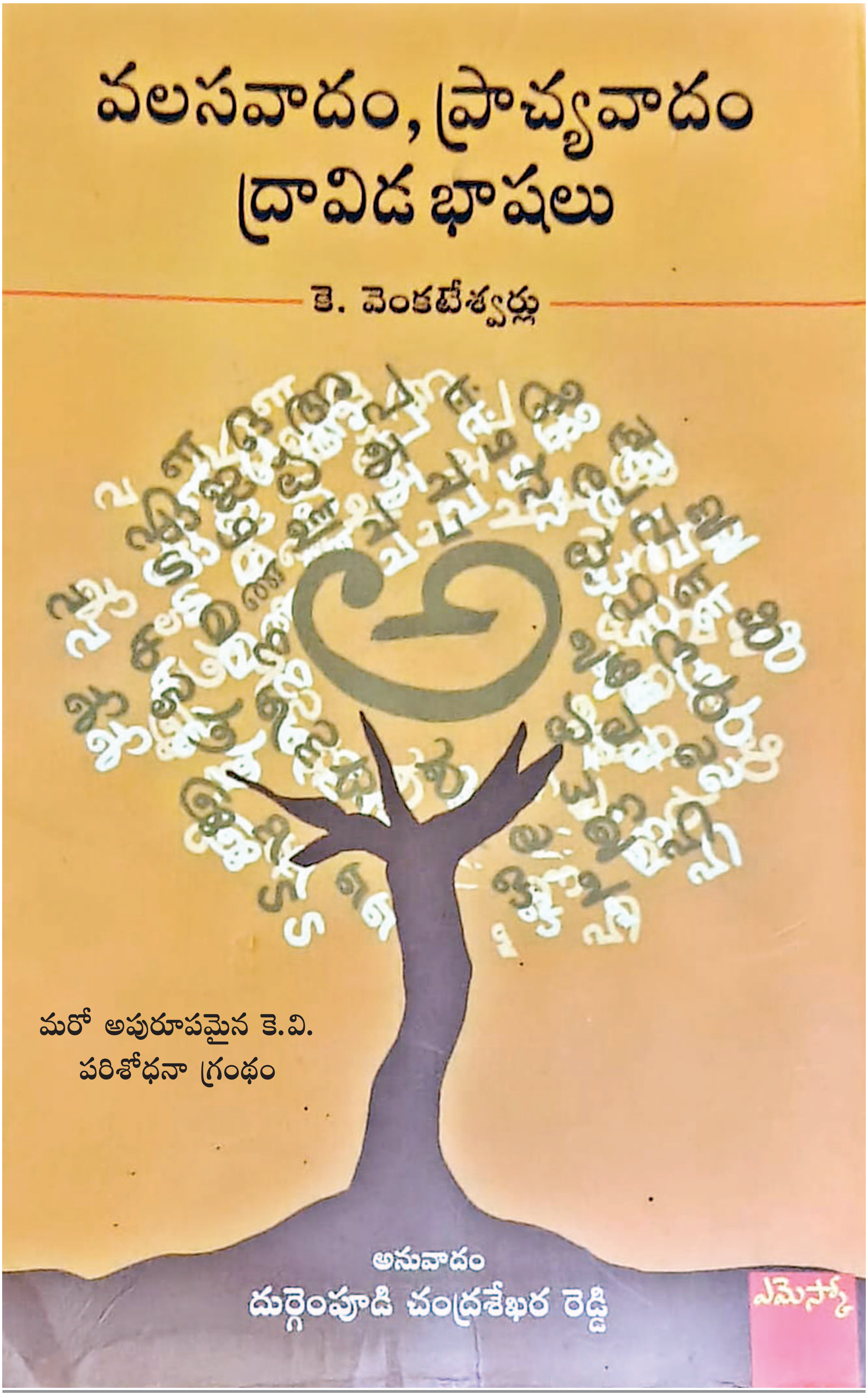
వలసవాదం, ప్రాచ్యవాదం
ద్రావిడ భాషలు
కె. వెంకటేశ్వర్లు
మరో అపురూపమైన కె.వి.
పరిశోధనా గ్రంథం
అనువాదం
దుగ్గెంపూడి చంద్రశేఖర రెడ్డి
ఎమెస్కో

భారతీయ సంస్కృతీ మూలాల అన్వేషకుడు ఆచార్య కె.వి.

- టి.రవిచంద్

మహాభారతంలో రాజనీతి తత్వశాస్త్రం (Poltical Philosophy of the Mahabharata) పరిశోధనా గ్రంథం రచయిత ఆచార్య కె.వి.గా ప్రసిద్ధుడైన కాట్రగడ్డ వెంకటేశ్వర్లు విశ్వ విద్యాలయంలో పరిశోధన చేసి ప్రొఫెసర్ పదవి పొందిన కేవలం విద్యారంగంలోని ఆచార్యుడు మాత్రమే కాదు. ఆయన పరిశోధనా రంగంలో అధ్యయనవేత్త, విశిష్ట పరిశోధకుడు కూడా. భారతీయ సంస్కృతీ మూలాల అన్వేషకుడు. ఆచార్య కె.వి. సంకుచితభావాలతో పాక్షిక పరిశోధనలు జరుగుతున్న ప్రస్తుత తరుణంలో నిష్పాక్షిక పరిశోధనకు అంకితమైన పరిశోధకుడు ఆచార్య కాట్రగడ్డ వెంకటేశ్వర్లు (కె.వి). ఆరు దశాబ్దాల క్రితం ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయంలో ఉపన్యాసకుడి (లెక్చరర్)గా అడుగుపెట్టిన తొలిదశలో వామపక్ష భావప్రేరితుడైన కె.వి. 'మహాభారతంలో రాజనీతి దర్శనం'పై పరిశోధన చేయడం ఆసక్తికర విషయం. అదే సమయంలో అంటే 1963 ప్రాంతాల్లో సమకాలిక భారతీయ తత్వవేత్త కొత్త సచ్చిదానందమూర్తి సంపాదక సారథ్యంలో తెలుగు విజ్ఞాన సర్వస్వం (మతములు, దర్శనాలు) సంకలనం చేయబడింది. ఇందులో ఆచార్య కె.వి. మార్క్స్, మార్క్సిజాలపై ఒక వ్యాసం రాశారు. విశ్వ విద్యాలయంలో ప్రవేశించిన నాటి నుంచి అటు పాశ్చాత్య చింతనలో ప్రభావశీల ప్రముఖ తత్వశాస్త్రమైన మార్క్సిజం; ఇటు భారతీయ సామాజిక, తాత్విక చింతనలో విడదీయడానికి వీలులేని మహాభారతాధ్యయనంపై ప్రత్యేకమైన ఆసక్తి, అభిరుచి ఏర్పడ్డాయి. ఈ రెండు విషయాలపై ఆసక్తి, అభిమానం ఆయన జీవితాంతం వరకు కొనసాగడమే కాకుండా ఆయన అధ్యయనం, పరిశోధనా పరిధి విస్తృతమయి చివరి దశలో భారతీయ సంస్కృతీ మూలాల అన్వేషణకు దారితీసి, ఆయన పి.హెచ్.డి. పరిశోధనా పత్రాన్ని(Thesis) సంస్కరించి పరిష్కృత పాఠాన్ని ప్రచురించాలని ప్రయత్నం చేస్తున్న తరుణంలో భౌతికంగా ఆయన మనల్ని వదిలి వెళ్ళిపోవడం విషాదకరం. ఆయన నిర్యాణం భారతీయ సంస్కృతీ ప్రేమికులను తీరని వేదనకు గురిచేసింది. ముఖ్యంగా ఈ వ్యాస రచయితను మానసికంగా ఎంతో వేదనకు గురిచేసింది. ఎందుకంటే ఆచార్య కె.వి. చివరి దశలో భారతీయ

సంస్కృతీ మూలాల అన్వేషకుడిగా, పరిశోధకుడిగా నాకత్యంత సన్నిహిత మేధోమిత్రుడిగా మా మధ్య ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు నడిచాయి. ఆయన 2019–2021 మధ్య కాలాలలో రాసిన కొన్ని లేఖలు భారతీయ సంస్కృతికి ప్రధాన ప్రాతినిధ్యం వహించే మహాభారతం, బౌద్ధదర్శనాలపై ఆయన పరిశోధనాసక్తిని నిరూపిస్తాయి. 2–12–2020 తేదీన రాసిన లేఖలో 'నా Thesis(Mss) revision ఈ సంవత్సరంలో పూర్తి చేసి 2021/2022లో ముద్రించగలనని నమ్మకం కుదిరింది. భారతీయ సంస్కృతిని, మహాభారతాన్ని, బౌద్ధాన్ని నూతన కోణంలో ఆవిష్కరించటానికి ప్రయత్నం చేస్తాను" అన్నారు. ఈ మాటలు రాయడానికి ముందు ఆయన తమ పరిశోధన విషయంలో ఎంతో సంఘర్షణకు గురయినట్లు మరొక లేఖ ద్వారా అర్థమవుతుంది. ఈ లేఖ 18–11–2020న రాశారు. వృద్ధాప్యంలో ఉన్న నిబద్ధత గల పరిశోధకుడు ఒంటరితనం వల్ల వ్యక్తిగత జీవితంలో, మేధో జీవితంలో ఎదుర్కొనే తీవ్ర సమస్యల రూపం ఎలా ఉంటుందో ఈ లేఖ ప్రతిబింబిస్తుంది. ఈ సమయంలో ఆయనకు నేను రాసిన లేఖ ఆయనకు బలాన్ని, ప్రేరణను కలిగించిందని, అందుకని మామూలు అర్థంలో లాంఛనప్రాయమైన కృతజ్ఞతలు కాకుండా యథార్థంగా మనఃపూర్వకంగా కృతజ్ఞతలు తెలియజేస్తున్నానన్నారు ఆచార్య కె.వి. ఈ మాటలు నాకెంతో ఆశ్చర్యాన్ని, ఆనందాన్ని కలిగించాయి.

ఆయన ఎంచుకున్న పరిశోధనా విషయం కూడా చాలా సంక్లిష్టమైనది. పరిశోధనకు ఆయన స్వీకరించిన విషయాలు – వైదిక సంప్రదాయ మహాభారతం, బౌద్ధంలపై మానవ నాగరికతలోని మేధావంతులు ఎంతో కృషి చేశారు. అటువంటి రంగంలోకి అడుగిడి పరిశోధన చేయడం సామాన్యమైన విషయం కాదు. ఆచార్య కె.వి. ఇటువంటి విలువైన పరిశోధనను విజయవంతంగా పూర్తి చేయగలరని తన తొలి పరిశోధనా గ్రంథం 'మహాభారతంలోని రాజకీయ తత్వశాస్త్రం' విషయంలోనే నిరూపించుకున్నారు. ఈ పరిశోధనను పూర్తి చేయడానికి ఆయన పూనాలోని భండార్కర్ ఓరియంటల్ ఇన్‌స్టిట్యూట్‌లో నెల రోజులుండి మహాభారత దర్శనంపై మహాపండితులైన పి.వి. కాణే, డి.డి. కోశాంబి, ఆర్.ఎన్. దండేకర్, ఎం.డి. పుసాల్కర్ ప్రభృతులతో చర్చలు చేశారు. ఆనాటికది మహాభారతంలోని రాజకీయ చింతనకే పరిమితమైన పరిశోధన. కానీ నేటి మహాభారత పరిశోధన నాటి మహాభారత పరిశోధనకు సంశోధిత పరిశోధన. ఇది ఎంతో క్లిష్టమైన, ప్రయోజనకరమైన పరిశోధనా విషయం.

ఆచార్య కె.వి. 2019 సంవత్సరంలోని లేఖలో ప్రచురణార్థం సిద్ధం చేస్తున్నానని చెప్పిన ఆయన పి.హెచ్.డి. సిద్ధాంత వ్యాసం పేరే పూర్తిగా మారిపోయింది. అది Political Culture in the Mahabharata - A Dialogic Product of Vaidika Tradition and Buddhism (మహాభారతంలోని రాజకీయ సంస్కృతి – వైదిక సంప్రదాయం, బౌద్ధ సంవాదాల ఫలితం). దాదాపు ఆరు దశాబ్దాల అనంతరం ప్రచురించబోతున్న తన పి.హెచ్.డి. సిద్ధాంతాన్ని (Thesis) తదనంతర కాలంలో జరిగిన అధ్యయనాలు, పరిశోధనల ఆధారంగా భారతీయ సంస్కృతి మూలాల్ని నూతన కోణంలో పరిచయం చేయాలన్న ఉద్దేశంతో సంశోధిత ప్రతి తయారుచేయడానికి సిద్ధపడ్డారు. కానీ 'నా కలవిగాని పనిని తలకెత్తుకున్నానని అప్పుడప్పుడు నిస్పృహకు లోనవుతున్నాను. ప్రయత్నం మానను. రెండు మహాసముద్రాల సారాన్ని ఒడిసిపట్టి అన్వయించాలి. ఒడ్డెక్కుతాను. 2020వ సంవత్సరాంతానికి గ్రంథం వెలుగులోకి వస్తుందని ఆశిస్తున్నాను' అని 2019 నాటి లేఖలో రాశారు.

ఆచార్య కె.వి. తమ చివరి దశలో నాకు రాసిన ఆరు లేఖల్ని బట్టి అంచనాకు వస్తే ఆయన పి.హెచ్.డి. సిద్ధాంతం (Thesis) పరిష్కరణ పూర్తయింది. మహాభారతంలోని రాజకీయ సంస్కృతి – వైదిక సంప్రదాయం, బౌద్ధాల సంవాద ఫలితం పేరుతో రాతప్రతి రూపంలో ఉంది. అయితే అనుకోకుండా ఆయన ఆరోగ్యం పాడవడం, విశాఖపట్నం నుంచి రాజమండ్రిలో ఉన్న చిన్న కుమారుడి దగ్గరకు చేరడంతో ఆ రాతప్రతి (Manuscript)ని ఎక్కడో కోల్పోవడం జరిగింది. కొంత కాలానికి ఆయన మరణించడంతో సంస్కరించి పరిష్కరించిన ఆచార్య కె.వి. పి.హెచ్.డి. సిద్ధాంత గ్రంథం గురించి ఎవరికీ ఏమీ తెలియకుండాపోయింది. ఇది విచారకరమైన విషయం. చివరి దశలో ఆచార్య కె.వి. రాసిన అమూల్యమైన ఈ లేఖలే లేకపోతే ప్రస్తుతం ముద్రణలో ఉన్న పి.హెచ్.డి. సిద్ధాంత గ్రంథంలోని మహాభారతంలో రాజకీయ తత్వశాస్త్రం గురించి 1963 సంవత్సరంలో ఆయన ప్రకటించిన భావాలే ఆయన చివరి అభిప్రాయాలుగా భావించడం జరిగేది. ఆనాటికి ఆయన పరిశోధనాంశం మహాభారతంలోని రాజకీయ దర్శనమే!

కానీ ఆయన జీవిత చివరి దశలో 'మహాభారతంలోని రాజకీయ సంస్కృతి వైదిక సంప్రదాయం, బౌద్ధ ధర్మాల సంభాషణ, సంవాదాల ఫలితం'గా భావించి దానిపై గాఢమైన అధ్యయనం చేశారు. దీనిని బట్టి ఆయన తమ జీవిత చరమదశలో భారతీయ సంస్కృతీ మూలాల గురించి ప్రధాన స్రవంతి ఆలోచనా ధోరణికి

భిన్నంగా ఆలోచించేవారని భావించవచ్చు. దానికి ప్రబల తార్కాణం మిళింద ప్రచురణల తరపున ప్రచురించిన ఇండాలజీ(భారతతత్వం)పై మా ఆంగ్ల కరపత్రం Joint Communiq (సంయుక్త ప్రకటన). ఈ ప్రకటనను వైదిక ధర్మ ప్రతినిధిగా జయేంద్ర సరస్వతి, బౌద్ధ ధర్మ ప్రతినిధిగా సత్యనారాయణ గోయంకాలు చేశారు. ఈ ప్రకటనను 'ఏది భారతీయ సంస్కృతి' అనే ప్రశ్నకు సరైన చారిత్రక సమాధానంగా భావించవచ్చు. ఈ ప్రకటనలో ఈ ఇద్దరు మత ప్రతినిధులు (వైదిక, శ్రమణ సంప్రదాయం) 'ప్రాచీన భారతదేశంలో రెండు సంప్రదాయాలున్నాయని, అవి: 1. వైదిక సంప్రదాయం 2. శ్రమణ సంప్రదాయం. ఈ రెండు సంప్రదాయాల మధ్య స్నేహపూరిత, సమన్వయ పూరితమైన సంబంధాలుండాలని, ఇరు సంప్రదాయాల వాళ్ళు పరస్పరం తమ ప్రత్యేకతను చాటుకొంటూ, గతంలో జరిగిన తప్పిదాల్ని పునరావృతం కాకుండా చూడాలని' భావించారు. 2015 సంవత్సరంలో మేము ప్రచురించిన 'ఈ సంయుక్త ప్రకటన' Joint Communiq గురించి ఆచార్య కె.వి. తమ లేఖలో a valuable Pamphlet on Indology (భారతతత్వంపై విలువైన కరపత్రం) అని ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నారు.

కొంతమంది రాజకీయ ప్రతినిధులు భారతీయ సంస్కృతిని మతవాద దృష్టితో వ్యాఖ్యానిస్తూ, దీనిలోని రెండు ప్రధానమైన ఉపసంస్కృతులను విస్మరించి, వైదిక సంస్కృతి (హిందూ సంస్కృతి) మాత్రమే భారతీయ సంస్కృతికి ప్రాతినిధ్యం వహించే ఏకైక సంస్కృతిగా భావిస్తున్న తరుణంలో, ఆచార్య కె.వి. మహాభారతంలోని సంస్కృతి – వైదిక, బౌద్ధ సంభాషణల ఫలితంగా భావించడం ప్రత్యేకంగా పేర్కొనాల్సిన విషయం. అంతేకాదు, తమ పి.హెచ్.డి. సిద్ధాంత వ్యాసానికి రాసిన పీఠికలోనే మహాభారతాన్ని గురించి ఆయన ఇలా అభివర్ణించారు. **'ఇది భారతజాతి మనసుకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. ఇది బహుళ సంప్రదాయాల్ని విలీనం చేసుకున్నది. అదే సమయంలో హిందూ రాజకీయ సంప్రదాయంలోని సంపన్నత (richness)ను, యోగ్యంకాని విషయాల్ని (inadequacy) బయటపెడుతుంది.'** ఇటువంటి విమర్శనాత్మక ధోరణితోనే ఆయన మహాభారత పరిశోధన కొనసాగింది. వామపక్ష భావప్రేరితుడైన ఈ ఆచార్యుడు మహాభారతంలోని రాజకీయ తత్వాన్ని వస్తుగత దృక్పథంతోనే అధ్యయనం చేశారు.

ఆచార్య కె.వి. 2015 సంవత్సరంలో సాహిత్య సురభి, విశాఖపట్నం వేదికపై నుంచి చేసిన ప్రసంగ వ్యాసం 'మహాభారతాన్ని ఎలా, ఎందుకు చదవాలి?'

పరిశీలిస్తే మహాభారత అధ్యయనం పట్ల ఆయన స్పష్టమైన అభిప్రాయాలు మనకర్థమవుతాయి. **'మహాభారతం మన ప్రాచీన చరిత్రకు, సంస్కృతికి మూలగ్రంథం. మన చరిత్ర సంప్రదాయాల నిజస్వరూప లక్షణ లక్ష్యాలను తెలుసుకొనుటకుగాను మహాభారతాన్ని చదవాలి. మన సంప్రదాయ నాగరికతలో ఎన్నో దోషాలున్నాయి. దుష్ట సంప్రదాయాలను, ఆచారాలను, మూఢనమ్మకాలను తిరస్కరించటానికి, సంస్కరించటానికి ఆదాన ప్రదానాలు మహాభారతంలో ఉన్నవి. అందుకని మనం మహాభారతంలోని కట్టుకథలను విస్మరించి, శ్రద్ధగా విమర్శనాత్మక దృష్టితో మన సంప్రదాయాన్ని తెలుసుకొనుటకు, సంప్రదాయ సంస్కృతిని సంస్కరించుటకు మహాభారతాన్ని చదవాలి'** (విశాలాంధ్ర దీపావళి ప్రత్యేక సంచిక – 2018).

మన ప్రాచీన సంస్కృత సాహిత్యంలోని శకుంతల కథ భారతీయులందరికీ చిరపరిచితమే. ఈ కథ, ఈ కథలోని శకుంతల పాత్ర మహాకవి కాళిదాసు 'అభిజ్ఞాన శాకుంతలము' నాటకం ద్వారా విశేషమైన ప్రాచుర్యాన్ని పొందింది. శకుంతల పాత్ర చిత్రణలో కాళిదాసు ఆమెను ఒక నిస్సహాయ స్త్రీ మూర్తిగానే చిత్రించాడు. కాకపోతే ఆమెను ఒక ముగ్ధ, లజ్జాశీలిగా చిత్రించాడు. శకుంతల కథ మహాభారతం (ఆది పర్వం)లో కూడా వస్తుంది. కాళిదాసు మహాభారత కథనే నాటకంగా రూపొందించాడని విమర్శకుల అభిప్రాయం. మహాభారత శకుంతలకు, కాళిదాసు శకుంతల పాత్ర చిత్రణకు చాలా వ్యత్యాసముంది. మహాభారత శకుంతల ప్రౌఢ, నిర్భీక. కొన్ని వందల సంవత్సరాల క్రితం భార్యాభర్తల సంబంధాన్ని, బంధాన్ని గురించి శకుంతల దుష్యంతుడితో మహాభారతంలో అన్న మాటలు: **'అర్ధం భార్యా మనుష్యస్య, భార్యా శ్రేష్ఠతమః సఖా, భార్యా మూలం త్రివర్గస్య, భార్యా మిత్రం మరిష్యతః' (మనిషిలో భార్య సగభాగం, స్నేహితుల్లో భార్య ఉత్తమ స్నేహితురాలు; ధర్మ, అర్థ, కామ అనే త్రివర్గాలకు మూలం భార్య, మరణించే వరకూ భార్యే నిజమైన మిత్రుడు)** నేటికీ ఆదర్శనీయం, అనుసరణీయాలు! స్వాభిమానయుతంగా జీవించడం, స్వాభిమానయుతంగా మరణించడం – ఇవే మహాభారతంలోని విషయాలన్నారు ఇరావతి కర్వే అనే మహాభారత విమర్శకురాలు. అందువల్లే ఆచార్య కె.వి. కూడా 'శకుంతల మహాభారత కథలో మహిళా స్వావలంబనకు, సాధికారతకు, పరిపూర్ణ వ్యక్తిత్వ వికాసానికి సాక్షాత్కార దర్శనం' అన్నారు. అంతేకాదు 'మహాభారతంలోని శకుంతలను, కాళిదాసు నాటకంలోని శకుంతలతో పోల్చి చదివితే మన చరిత్ర,

సంస్కృతి నిజ స్వరూప స్వభావాన్ని ప్రతిబింబించే అద్దం మహాభారతమని మనకు తెలుస్తుంది' అని కూడా అన్నారు.

ఆచార్య కె.వి. 1963 సంవత్సరంలో తన పి.హెచ్.డి. పరిశోధనకు మహాభారతంలోని రాజనీతి తత్వశాస్త్రానికే పరిమితమయి పరిశోధన చేసినా, ఆ తర్వాత కాలంలో మహాభారతాన్ని సమగ్ర పరిశోధన చేయాలని సంకల్పించుకున్నారు. ఆనాడు తమ పరిశోధనకు పర్యవేక్షకుడిగా వ్యవహరించిన ప్రొఫెసర్ కొత్త సచ్చిదానందమూర్తి అభిప్రాయపడినట్లు 'భారతీయ మనస్సును అర్థం చేసుకోవడంలో మహాభారత అధ్యయనంతో ప్రభావితుణ్ణయ్యాను' అని కూడా ఆచార్య కె.వి. భావించారు. అందువల్లే ఆయన పి.హెచ్.డి. సిద్ధాంత గ్రంథాన్ని ముద్రించాలనుకున్నప్పుడు పాత శీర్షికను మార్చి కొత్త శీర్షికగా 'మహాభారతంలోని రాజకీయ సంస్కృతి – వైదిక సంప్రదాయ, బౌద్ధాల సంభాషణల ఫలితం'గా సంస్కరించారు. ఈ పరిష్కరణ ప్రతి కోసం మహాభారతం, వైదిక సంప్రదాయం, బౌద్ధాలపై వచ్చిన, వస్తున్న సాహిత్యాన్ని గాఢంగా అధ్యయనం చేశారు. ఆ అధ్యయన పరిశోధనా ఫలితాలు మనకందబోతున్న తరుణంలో ఆయన మనల్ని వదిలి వెళ్ళిపోయారు. మన ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి మూలాలు, పరిణామంపై వినూత్న కోణంలో చూపాలనుకున్న ఆయన 'కల' కలగానే మిగిలిపోయింది. చివరి దశలో ఆయన రాసిన కొన్ని లేఖలు తన పరిశోధన కోసం ఆయన అహోరాత్రం (day and night) ఎంత బృహత్తర ప్రయత్నం చేశారో అవగతం చేస్తాయి.

ప్రస్తుతం ముద్రణ పొందుతున్న ఆచార్య కాట్రగడ్డ వెంకటేశ్వర్లు (కె.వి.) 1963 సంవత్సరం నాటి 'Poltical Philosophy of the Mahabharata' యథాతథ ప్రతి సాధికారికమైనది. దీనిలో ఆయన చేయతలపెట్టిన మార్పులు, చేర్పులు ఏవీ చోటు చేసుకోలేదు. 2-12-2020 లేఖలో ఆశించినట్టుగా 'భారతీయ సంస్కృతిని, మహాభారతాన్ని, బౌద్ధాన్ని నూతన కోణంలో ఆవిష్కరించటానికి ప్రయత్నం చేస్తాను' అన్న లక్ష్యం నెరవేరకుండానే ఆయన వెళ్ళిపోయారు. ఆ వెలితిని ఆయన మాత్రమే పూడ్చగలరు. ఈ మాటలు కీర్తిశేషులైన పెద్దల్ని శ్లాఘించినట్లుగా శ్లాఘించటం లేదు; ఆయన పరిశోధనా పద్ధతి విశిష్టతను గ్రహించినవాడిగా చెబుతున్నాను. ఈ దేశంలో పదవీ విరమణ చేసిన ఏ ప్రొఫెసర్ తనకు ఏమాత్రం సంబంధం లేని కొత్త రంగం (విషయం) లోకి ప్రవేశించి ఆ రంగంలోని ప్రముఖులందరూ 'విస్మరించిన, ఉపేక్షించిన సత్యాలను తవ్వి తలకెత్తుకొని కొత్త ప్రతిపాదనలు' చేసి

అందరి ఆమోదం పొందలేరు. అటువంటి అపురూపమైన పరిశోధన ఆచార్య కె.వి. పదమూడు సంవత్సరాల క్రితం Colonialism, Orientalism and the Dravidian Languages (వలసవాదం, ప్రాచ్యవాదం, ద్రావిడ భాషలు) గ్రంథం ద్వారా ప్రపంచంలోని తెలుగు భాషా ప్రేమికుల్ని ఆశ్చర్యచకితుల్ని చేశారు.

విశ్వ విద్యాలయాల్లో ఉండే ప్రొఫెసర్లు ఏమి చేస్తారులే, పదవీ విరమణ పొందే వరకు ఉద్యోగాలు చేసి జీతాలు సంపాదించుకుంటారనే అపప్రథ సర్వత్రా వ్యాపిస్తున్న దశలో, పదవీ విరమణానంతరం నిష్ఠగా, నిబద్ధతతో 'తెలుగుభాష – ఆధునిక కాలంలో ద్రావిడ భాషా కుటుంబ సిద్ధాంతానికి వేదిక' అని ఆచార్య వెంకటేశ్వర్లు అసాధారణమైన పరిశ్రమతో సాహిత్యాధారాలతో నిరూపించి ఔరా అనిపించుకున్నారు. ద్రావిడ భాషలు సంస్కృతజన్యం కాదని, అవి స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి గల భాషా కుటుంబానికి చెందినవని తొలిసారి నిరూపించినవాడు ఫ్రాన్సిస్ వైట్ ఎల్లిస్ (1777–1819). ఈయన ప్రతిపాదించిన ద్రావిడ భాషా కుటుంబ భావనకు స్వదేశీ సంస్కృతాంధ్ర పండితులు వేదం పట్టాభిరామశాస్త్రి రాసిన 'ఆంధ్రధాతుమాల' (1814–15), మామిడి వెంకయ్య 'ఆంధ్రదీపిక' (1806) మూలాధారాలు. ఆధునిక భారతదేశంలో తెలుగువారికి గల స్థానాన్ని, వారి ఆరంభదశను తెలుసుకోవాలనుకొనేవాళ్ళకు ఆచార్య కె.వి. 'ద్రావిడ భాషలు' ప్రామాణిక భాషా చరిత్ర గ్రంథంగా ఉపయోగపడుతుంది.

ఆశ్చర్యకరమైన విషయమేమిటంటే ద్రావిడ భాషా కుటుంబావతరణకు మూలాధార గ్రంథాలలో ఒకటి మామిడి వెంకయ్య 'ఆంధ్రదీపిక' (1806). దీనిని 1965లో వాసవీ ప్రచురణ సమితి, మచిలీపట్నం ప్రచురించింది. ఈ గ్రంథానికి రచయిత మామిడి వెంకయ్య రచించిన పీఠిక చాలా ముఖ్యమైనది. ఒక విధంగా ఆచార్య కె.వి. అభివర్ణించినట్లు ఆ పీఠిక ఆంధ్రదీపికకు 'గుండెకాయ' వంటిది. దాన్ని ముద్రిత ప్రచురణలో ప్రచురణకర్తలు వదిలేశారు! తమకు తోచిన విధంగా నిఘంటువును మార్చి ముద్రించి మామిడి వెంకయ్యను వెలుగులోకి తెస్తున్నామనుకొని ఆయన అపారమైన పాండిత్యాన్ని అంధకారంలోకి తోసేశారు! 'కాళిదాసు కవిత్వం కొంత, నా పైత్యం కొంత' అన్న విధంగా ప్రచురించబడిన వాసవీ ప్రచురణ సమితి ఆంధ్రదీపిక ప్రతినే బొమ్మిడాల శ్రీకృష్ణమూర్తి ఫౌండేషన్, గుంటూరు 2012లో మరలా ప్రచురించింది. 1965లో, 2012లో ప్రచురించిన రెండు ముద్రిత ప్రతుల్లో వెంకయ్య పీఠికను వదిలేశారు! ఆచార్య కె.వి. పరిశోధనల ప్రకారం 'ఆంధ్రదీపిక'కు మామిడి వెంకయ్య రాసిన పీఠిక తెలుగు

సాహిత్య చరిత్రలో 'కొత్తదారులు వేసే అధ్యయనం'. ఇటువంటి అరుదైన సత్యాల్ని 'కలోనియలిజం, ఓరియంటలిజం అండ్ ద్రవిడియన్ ల్యాంగ్వేజెస్' (2012) గ్రంథం ద్వారా ఆచార్య కె.వి. వెలుగులోకి తెచ్చారు.

అందువల్ల ఆచార్య కె.వి. చేయతలపెట్టిన పరిశోధనాయజ్ఞం Political Culture in the Mahabharata - A Dialogic Product of Vaidika Tradition and Buddhism (మహాభారతంలోని రాజకీయ సంస్కృతి – వైదిక సంప్రదాయ, బౌద్ధాల సంవాద ఫలితం) ఆయన మాత్రమే పూర్తి చేయగలిగింది. పరిశోధకుడిగా మూలాధారాలపై ఆధారపడి ఆయన ఎంచుకున్న పరిశోధనాంశాన్ని సమగ్రంగా అధ్యయనం చేసి చారిత్రక సత్యాల్ని ఆలోచనాపరులైన అందరిచేత ఆమోదింపజేయగలిగిన సామర్థ్యం ఆయనకు మాత్రమే ఉందని 'వలసవాదం, ప్రాచ్యవాదం, ద్రావిడ భాషలు' గ్రంథ రచన ద్వారా ఆయన మరోసారి నిరూపించుకున్నారు.

ఆసక్తికరమైన విషయమేమిటంటే 1960 ప్రాంతాల్లో విద్యా రంగంలోకి అధ్యాపకుడిగా అడుగుపెట్టిన ఆచార్య కె.వి. విద్యావిషయకంగానే అటు మార్క్సిస్టు తత్వశాస్త్రం పట్ల, ఇటు మహాభారత దర్శనం పట్ల సమానమైన ఆసక్తిని, అభిమానాన్ని ప్రదర్శించడం. మహాభారతంలోని రాజకీయ తత్వశాస్త్రంపై పరిశోధన చేస్తున్న సమయంలోనే పూనాలో పి.వి. కాణేలాంటి సంస్కృత పండితులతోపాటు మార్క్సిస్టు చరిత్రకారుడు డి.డి. కోశాంబితో చర్చలు, సంభాషణలు జరపడం ద్వారా ఆయన రెండు భిన్న దృక్పథాల పట్ల సమాన గౌరవం ప్రదర్శించేవారని అర్థం చేసుకోవచ్చు. ఇదే ధోరణిని ఆయన జీవితాంతం వరకు కొనసాగించారు. వామపక్షవాదుల్లోని 'అతిని' నిరసిస్తూ ఆయన జీవిత చివరిదశలో రాసిన ప్రసంగ వ్యాసం 'మహాభారతాన్ని ఎలా, ఎందుకు చదవాలి?' భారతీయ సంస్కృతి, మహాభారతంలాంటి ప్రాచీన సాహిత్యం పట్ల వామపక్ష వాదులనుకొనే వారికి ఎటువంటి వైఖరి ఉండాలో తెలియజేస్తుంది.

ఆచార్య కె.వి. రాసిన మరొక లేఖలో ఆయన స్వీకరించిన కొత్త పరిశోధనాంశాలయిన వైదిక సంప్రదాయ, బౌద్ధ దర్శనాల గురించి రాస్తూ 'రెండు మహాసముద్రాల సారాన్ని ఒడిసిపట్టి అన్వయించాలి' అంటారు. నిజానికి ఆధునిక యుగంలో మార్క్సిస్టు తత్వశాస్త్రం కూడా ఒక మహాసాగరమే! ఆ మహాసాగరాన్ని 'ఈదాము', ఒడ్డుకు చేరుకున్నామనుకున్న వాళ్ళంతా మధ్యలోనే ఎటు చేరుకోవాలో తెలియక 'మునిగి' పోయారు. అటువంటి మహోన్నతమైన మహాసాగరాన్ని గురించి

వ్యాఖ్యానిస్తూ పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ సోవియట్ యూనియన్‌లోని ప్రయోగాల జయాపజయాలను మార్క్సిజం వైఫల్యంగా పరిగణించలేమంటాడు! విజ్ఞత గల చరిత్రకారుడు కాబట్టి ఆయనా అలా భావించాడు. తాత్విక విజ్ఞానాన్ని, శాస్త్ర (సైన్స్) విజ్ఞానం వలె ప్రయోగశాలలో ప్రయోగాలు చేసి చూపించి నిరూపించలేం. తాత్విక విజ్ఞానం మానవుడి విజ్ఞత, వివేకాలపై ఆధారపడి అది ఆమోదయోగ్యమా కాదా అనేది నిర్ణయమవుతుంది. ఒకవిధంగా చెప్పాలంటే మార్క్సిజం కూడా అటువంటి మానవతావాద తాత్విక విజ్ఞానం.

'దారిదీపం' సంపాదకులు డి.వి.వి.ఎస్. వర్మ 2022లో తమ మిత్రబృందం ప్రచురించిన కార్ల్‌మార్క్స్-మెగా2 ప్రత్యేక సంచికను ఆచార్య కె.వి.కి పంపించి, తర్వాత కొంతకాలానికి ఆయన్ని కలిశారు. సంపాదకవర్గ బృందం వెళ్ళేసరికి మనకు తెలియని మార్క్స్ రాతప్రతులు, రచనల ప్రత్యేక సంచిక ఆయన పక్కనే ఉంది. కార్ల్‌మార్క్స్‌పై ఇటువంటి ప్రత్యేక సంచిక ప్రచురించినందుకు ఆచార్య కె.వి. సంపాదకవర్గాన్ని అభినందిస్తూ, ఆయన భావాల పరిణామం ఇంతకుముందే వెలుగులోకి వచ్చి ఉంటే దేశంలో వామపక్ష ఉద్యమానికి ఎంతో మేలు జరిగి ఉండేదన్నారు. అదీ ఆచార్య కె.వి. విశిష్టత. ఎప్పుడో దశాబ్దాల క్రితం మార్క్సిజం గురించి, మహాభారతం గురించి తెలుసుకున్నదే అంతిమ సత్యంగా ఆయన ఏనాడూ భావించలేదు. దారిదీపం సంపాదకులు, ఆయన మిత్రబృందం భావించినట్టు ఆచార్య కె.వి. 'నిరంతర అధ్యయనశీలి, సత్యాన్వేషణా పరిశోధకుడు'. అటువంటి సత్యాన్వేషణా దృక్పథం మూర్తీభవించిన అన్వేషకుడు కాబట్టి దాదాపు ఆరు దశాబ్దాల క్రితం రచించిన సిద్ధాంత వ్యాసం (Ph.D. Thesis) మహాభారతంలోని రాజకీయ తత్వశాస్త్రాన్ని సంస్కరించి 'మహాభారతాన్ని, భారతీయ సంస్కృతిని, బౌద్ధధర్మాన్ని నూతన కోణంలో ఆవిష్కరించబోతున్నట్లు' తమ చివరి లేఖల్లో రాశారు. నేటి మన విద్యారంగంలో అరుదైన సత్యాన్వేషణా పరిశోధకుడు, ప్రగతిశీల విద్యావేత్త ఆచార్య కాట్రగడ్డ వెంకటేశ్వర్లు (ఆచార్య కె.వి). ఆయన రాసిన అంతిమ లేఖలు అక్షర సాక్ష్యాలుగా మనకు మిగిలాయి.

ఆరు దశాబ్దాల తర్వాత ఆచార్య కె.వి. తొలి పరిశోధనా గ్రంథం (Ph.D. Thesis) పుస్తకరూపం ధరించడానికి ప్రధాన కారకురాలు ఆయన పూర్వ విద్యార్థిని, ఆయన తాత్విక భావజాల వారసురాలు శ్రీమతి ఎస్.మనోరమను మనమంతా హృదయపూర్వకంగా అభినందించాలి. కేవలం ఆచార్య కె.వి. పూర్వ

విద్యార్థినిగానే కాకుండా మహోన్నతమైన మానవీయ విలువల కోసం జీవితాంతం నిలబడ్డ ఆదర్శ ఉపాధ్యాయుడు, అరుదైన పరిశోధకుడి భావజాల వారసురాలిగా ఆచార్య కె.వి. మరణానంతరం 'స్ఫూర్తి ప్రదాత కె.వి. మాస్టారు' పేరుతో ఆవిడ రాసిన చిరువ్యాసం ఆయన మేధోవ్యక్తిత్వాన్ని అక్షరరూపంలో అందంగా ఆవిష్కరించి ఆయన్ని చిరస్మరణీయం చేసింది! ఆచార్య కె.వి. కుటుంబ సభ్యులు ఇద్దరు కుమారులు (రజనీకాంత్, శ్రీనివాస్), కుమార్తె (లక్ష్మి) కేవలం జైవిక వారసులుగా కాకుండా మానవత్వపు విలువలకు వారసులుగా పరిశోధనా పత్రం ప్రచురణకు తమవంతు సహకారం అందించినందుకు ఆచార్య కె.వి. అశేష పూర్వ విద్యార్థుల అభిమానానికి పాత్రులయ్యారు.

(Political Philosophy of the Mahabharata పుస్తకానికి
శ్రీ టి. రవిచంద్ గారు తెలుగులో రాసిన ముందు మాట (5-11-2025)

డా॥ వెంకటేశ్వర్లు   విశాఖపట్టణము,
7-20-3, కిర్లంపూడి లేఅవుట్   8-8-2019.
విశాఖపట్టణము - 530017

విద్వాన్ మిత్రులు శ్రీ రవిచంద్ గారికి:

నమస్కారం.
ఉభయకుశలోపరి.

మీరు దేవీప్రసాద్ చటోపాధ్యాయ శత జయంతి సభ/గోష్ఠిలో సమర్పించిన ప్రసంగ పాఠాన్ని (మిసిమి) చదివి ఆ ఆనందించాను. ఎన్నదగిన సమగ్ర పరిశోధనా పత్రం. విస్తృత అధ్యయనం నిశిత పరిశీలనలతో కూడిన పెద్ద వ్యాసం. ఆంగ్లభాషలోకి అనువదించి Frontlineకి గాని Janataకి గాని పంపించండి. మీ అపార పాండిత్యానికి తగిన recognition లభిస్తుందని నా అభిప్రాయం. ఆలోచించండి.

నేను వ్రాసిన గ్రంథం: Colonialism, Orientalism and the Dravidian Languages గురించి రెండు పుస్తక సమీక్షలను మీ పరిశీలనకు పంపుతున్నాను.

నా Ph.D. thesis ని ప్రచురణార్థం సిద్ధం చేసే పనిలో

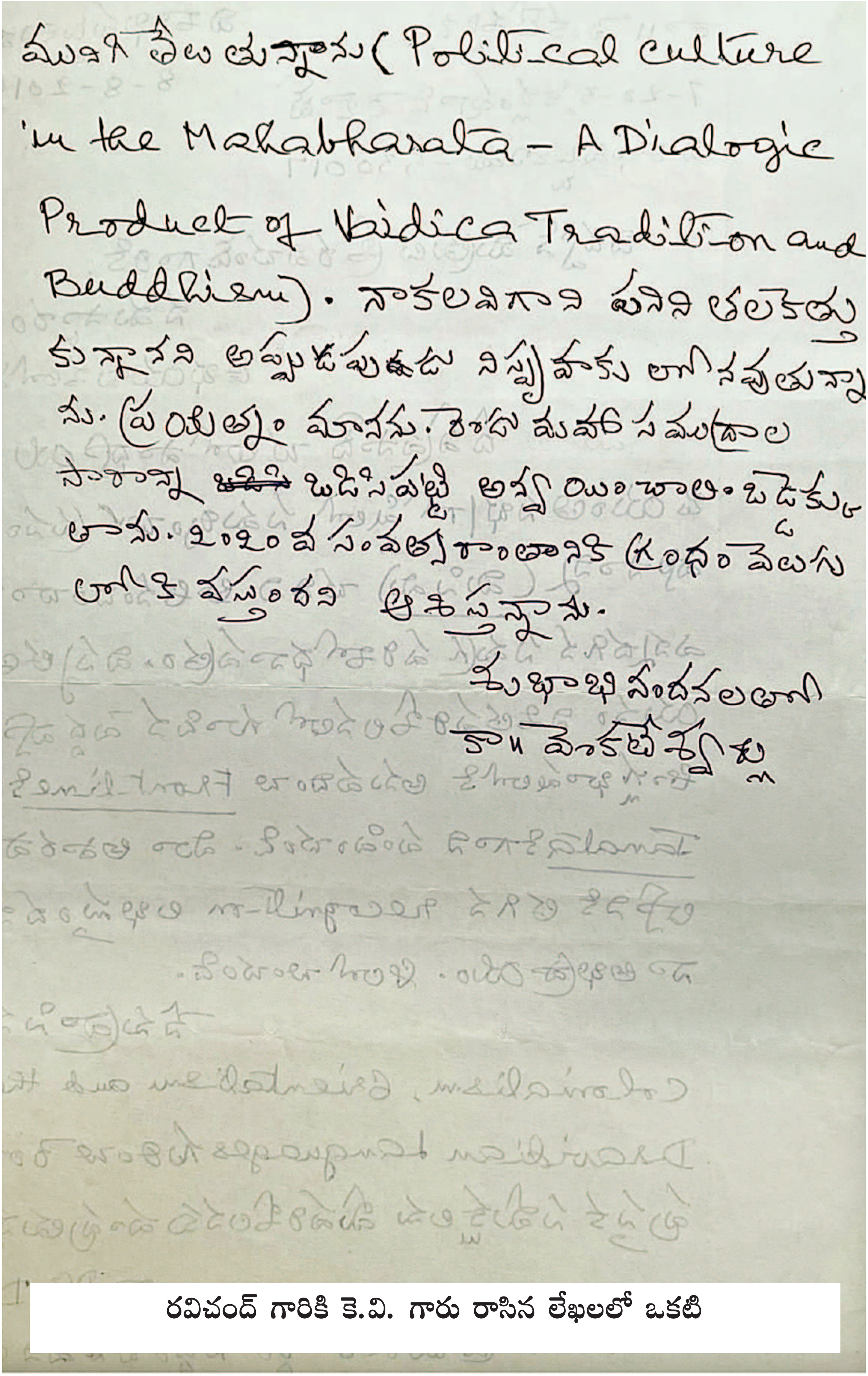

మునిగి తేలుతున్నాను (Political culture in the Mahabharata – A Dialogic Product of Vaidica Tradition and Buddhism). నాకలవిగాని పనిని తలకెత్తుకున్నానని అప్పుడప్పుడు నిస్పృహకు లోనవుతున్నాను. ప్రయత్నం మానను. రెండు మూడు సముద్రాల సారాన్ని ~~[illegible]~~ ఒడిసిపట్టి అన్వయించాలి. ఒడ్డెక్కుతాను. 2020వ సంవత్సరాంతానికి గ్రంధం వెలుగులోకి వస్తుందని ఆశిస్తున్నాను.

శుభాభివందనలతో

కా॥ వెంకటేశ్వర్లు

రవిచంద్ గారికి కె.వి. గారు రాసిన లేఖలలో ఒకటి

మానవీయ మూర్తి కె.వి.

- ఆర్వీ రామారావు

కొాట్రగడ్డ వెంకటేశ్వర్లు అంటే గుర్తుపట్టేవారు చాలా తక్కువ మంది ఉండొచ్చు. కానీ కె.వి. అంటే చాలా మంది గుర్తుపడతారు. ఆంధ్రా యూనివర్సిటీలో రాజనీతి శాస్త్ర విభాగానికి మూలవిరాట్టుగా ఉన్నారు. ఆచార్య కె.వి. 2023 జనవరి 10వ తేదీ మంగళవారం రాజమండ్రిలో 88వ ఏట అస్తమించారు. ఆయనకు ఇద్దరు అబ్బాయిలు రజనీకాంత్, శ్రీనివాస్, ఒక అమ్మాయి లక్ష్మి. రాజమండ్రిలో శ్రీనివాస్ ఇంట్లో ఉండగానే కె.వి. తుదిశ్వాస విడిచారు. కాలికి గ్యాంగ్రీన్ వచ్చినందువల్ల ఒక పాదం తీసేయవలసి వచ్చింది. అప్పటి నుంచి చిన్నబ్బాయి దగ్గరే ఉండేవారు. ఆయన స్వస్థలం తెనాలి అయినా వృత్తి రీత్యా విశాఖపట్నంలోనే దశాబ్దాలపాటు గడిపినందువల్ల ఆ నగరంతో ఆయన జీవితం పెనవేసుకుపోయింది. రాజమండ్రిలో కొడుకు దగ్గర ఉన్నప్పుడు, చివరి రోజుల్లోనూ విశాఖపట్నం వెళ్ళాలని తపనపడ్డారు. రెండేళ్ళ కిందట ఫ్రెడరిక్ ఏంగెల్స్ ద్విశత జయంతి సందర్భంగా విశాఖపట్నం వెళ్ళినప్పుడు డి.వి.వి.ఎస్. వర్మ, నేను ప్రత్యేకంగా వెళ్ళి ఆయనను కలుసుకున్నాం. అప్పటికే ఆయన ఒంటరి. ఆయన భార్య శారద అంతకుముందే మరణించారు. ఆమె ఆంధ్రా విశ్వ విద్యాలయంలో లైబ్రేరియన్‌గా పీహెచ్‌డీ చేశారు. మేము వెళ్ళినప్పుడు ఆయన స్వయంగా టీ తయారు చేసి ఇచ్చారు. దీన్నిబట్టి మనుషులంటే ఆయనకు ఎంత అభిమానమో తెలుసుకోవచ్చు. కొత్త సచ్చిదానందమూర్తి పర్యవేక్షణలో ఆయన పీహెచ్‌డీ చేశారు. తెలుగు ద్రావిడ మూలాలున్న భాష అని కె.వి. సాధికారికంగా నిరూపించారు. ఆ సిద్ధాంత గ్రంథాన్ని తర్వాత తెలుగులోకి అనువదించారు. ఆ గ్రంథాన్ని ఎమెస్కో ప్రచురించింది.

ఆచార్య కె.వి. ఏం రాసినా లోతైన పరిశోధన చేసేవారు. అందుకే ఆయన బహుగ్రంథకర్త కాలేదు. ఆయనను 'రాయని భాస్కరుడు' అన్నవారూ ఉన్నారు. ఆర్.వి.ఆర్. చంద్రశేఖరరావు, ఆచార్య ప్రసన్నకుమార్, ఆచార్య ప్రసాదరావు కె.వి. గారి సమకాలీకులు. మూడేళ్ళపాటు ఆయన ఆంధ్రా విశ్వవిద్యాలయం ఆర్ట్స్ కళాశాలకు ప్రిన్సిపాల్‌గా ఉన్నారు. కొంతకాలం విశ్వవిద్యాలయం సిండికేట్

సభ్యుడిగా ఉన్నారు. ఆ తర్వాత హాస్టల్ వార్డెన్‌గా ఉన్నారు. ఆయనకున్న అర్హతకు ఒక దశలో ఆయన వైస్ ఛాన్సలర్ కావాల్సింది. కానీ ఆంధ్రా యూనివర్సిటీలో ఉన్న రాజకీయాల కారణంగా ఆ అవకాశం కోల్పోయారు. ఆయన ఎప్పుడూ విద్యార్థి పక్షపాతి. కాస్త తెలివితేటలు ప్రదర్శించే విద్యార్థులు తారసపడితే వారిని అమితంగా ప్రోత్సహించేవారు. ఎప్పుడూ విద్యార్థులకు దగ్గరగా ఉండేవారు. విద్యార్థుల సమస్యలు పరిష్కరించడానికి అవసరమైనప్పుడు వీధి పోరాటాలు చేయడానికి ఆయన వెనుకాడలేదు. అనేకమంది విద్యార్థులు చదువుకోవడానికి ఆర్థికంగా గుప్తదానాలు చేసేవారు. ముఖ్యంగా అవకాశాలు తక్కువగా ఉండే దళిత విద్యార్థులకు బాసటగా నిలిచేవారు. భార్య శారద అనారోగ్యంగా ఉన్నప్పుడు ఆయన చేసిన సేవ నిరుపమానమైనది. అన్నీ తానై సపర్యలు చేశారు. విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం 'ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శిని' ప్రచురించింది. ఎప్పటికప్పుడు దీనిలో కొత్త సమాచారం చేర్చి అనేకసార్లు పునర్ముద్రించారు. ఇందులో ఆయన అనేక విలువైన వ్యాసాలు రాశారు.

ఆయన రాసిన గ్రంథాలు సంఖ్యలో తక్కువైనా దేశమంతా ఆయనకు మంచి గుర్తింపు ఉండేది. విశ్వ విద్యాలయాల్లో అధ్యాపకులుగా పనిచేసి వెళ్ళేవారు చాలామంది ఉంటారు. కానీ అందరి అభిమానాన్ని చూరగొని, విద్యార్థులకు అండగా నిలిచి, వారి అభ్యున్నతి కోసం తపించిన కె.వి.లాంటివారు గుప్పెడు మందే ఉంటారు. ఆయనకున్న పరిశోధనా దృష్టి చాలా విస్తృతమైనది. ఆయనకు నిజాయితీతోపాటు నిబద్ధత, విద్యావేత్తకుండే లక్షణాలు అపారంగా ఉండేవి. భారత సమాజంలో ఉన్న దోపిడీ విధానాన్ని, రాజకీయాలను ఆయన విడమరిచిన తీరు ఆశ్చర్యం కలిగించేది. రెండేళ్ళ కిందట ఆయనను కలుసుకున్నప్పుడు 86 ఏళ్ళ ఆ మనిషిలో సమాజం కోసం ఎంత తపన ఉందో చూసి ఆలోచనాపరులకు వయసుతో నిమిత్తం లేదనిపించింది. "మనం ఏదైనా చేయాలి" అని ఆ వయసులో కూడా అన్నారు. ఆయన రాసిన "డెమోక్రసీ ఎట్ వర్క్", వలసవాదం మీద రాసిన గ్రంథం నిరుపమానమైనవి. పరిచయం ఉన్నవారు ఆయనను మరిచిపోవడం కష్టం. చుట్టూ కుళ్ళు రాజకీయాల కంపు కొడుతున్నా ఆయన జీవితాంతం మానవీయ విలువలకే ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు.

(జనవరి 13, 2023 విశాలాంధ్ర నుంచి)

ఎందరికో స్ఫూర్తిప్రదాత కె.వి. మాస్టారు

- ఎస్.మనోరమ

కె.వి. మాస్టారు ఆంధ్రా యూనివర్సిటీలో రాజనీతిశాస్త్ర అధ్యాపకులుగా పనిచేసిన విశ్రాంత ఆచార్యులు. పూర్తి పేరు కాట్రగడ్డ వెంకటేశ్వర్లు. అందరికీ కె.వి.గానే సుపరిచితులు. జనవరి 10న రాజమండ్రిలో తన కుమారుని ఇంట తుదిశ్వాస విడిచారు. ఆయన సంస్మరణ సమావేశాలు జనవరి 22న రాజమండ్రిలో, జనవరి 23న విశాఖపట్నంలో జరుగుతున్నాయి.

కె.వి. గారు కేవలం పాఠాలను బోధించిన అధ్యాపకుడు మాత్రమే కాదు. ఆనాడు ఆర్ట్స్ కాలేజీలో కొత్త సచ్చిదానందమూర్తి, ఆర్.వి.ఆర్. చంద్రశేఖరరావు, జి. పార్థసారథి వంటివారు కేవలం పాఠాలు చెప్పే అధ్యాపకులు మాత్రమే కాదు, విద్యార్థులను ప్రభావితం చేసిన ఉద్దండులు. అందులో కె.వి. గారిది మాత్రం ఒక ప్రత్యేకమైన ఆకర్షణ. ఆయన ప్లేటో, అరిస్టాటిల్, మార్క్స్... ఎవరి గురించి పాఠం చెప్పినా స్వయంగా వారే వచ్చి పాఠం చెబుతున్నట్లు ఉండేది. అలా పరకాయ ప్రవేశం చేసి చెప్పగల ప్రజ్ఞాశాలి. ఆయన చెప్పే దానిలో ఉండే తర్కం, చారిత్రక నేపథ్యం, విశ్లేషణలో కొత్తచూపు అందరినీ కట్టిపడేసేవి. అందువల్లనే విద్యార్థులను

ఆయన సూదంటురాయిలా ఆకర్షించేవారు. తరగతి బయట ఆయన చేసే ప్రసంగాలకు అన్ని ఫ్యాకల్టీల విద్యార్థులు వచ్చేవారు.

యూనివర్సిటీలో ఆయనిది స్పష్టమైన వామపక్షం. పాఠాలకు వెలుపల బోధించే వామపక్షం కాదు. పాఠంలో అంతర్లీనంగా సాగే వామపక్షం. వాస్తవికత కోసం చేసే అన్వేషణ నుంచి పుట్టుకొచ్చే వామపక్షం. అదే ఆయన బోధనా పద్ధతి ప్రత్యేకత. "మహాభారతంలో రాజనీతి" అన్న అంశంపై పరిశోధన చేసి డాక్టరేట్ పట్టా పొందారు. ఈ పరిశోధనా సమయంలో ఆయన ప్రఖ్యాత చరిత్రకారుడు, మార్క్సిస్టు విశ్లేషకుడు డి.డి. కోశాంబిని సంప్రదించడమే కాకుండా ఆయన సాన్నిహిత్యాన్ని పొందారు. కోశాంబి ప్రభావం ఆయన మీద గాఢంగా పడింది. లోతైన పరిశోధనకు పురికొల్పింది ఈ ప్రభావమే కావచ్చు.

ఆయన రాసిన "డెమోక్రసీ ఎట్ వర్క్" అన్న పుస్తకం అందరి మన్ననలు పొందింది. తెలుగు భాషకు మూలాలు ద్రావిడ భాషకు చెందినవేనని సాధికారికంగా నిరూపిస్తూ రాసిన పుస్తకం లోతైన పరిశోధనకు నిదర్శనంగా నిలుస్తుంది. మార్క్స్ ఆసియా తరహా ఉత్పత్తి విధానంపై సహేతుకమైన విమర్శతో మన గ్రామీణ వ్యవస్థను విశ్లేషిస్తూ ఆయన రామచంద్రపురంలో ప్రముఖ స్వాతంత్ర్య సమరయోధుడు, ఆదర్శ కమ్యూనిస్టు చెలికాని రామారావు స్మారకోపన్యాసం చేయడం ఈ కోవకే చెందుతుంది. మార్క్స్ మెగా-2 మార్క్స్ రాతప్రతులు, చివరి దశ రచనల ప్రత్యేక సంచికను ప్రస్తావిస్తూ ఈ రచనలు ముందే వెలువడి ఉంటే ఎంతో మేలు జరిగి ఉండేదని చేసిన వ్యాఖ్య ఆయన నిశిత పరిశీలనకు నిదర్శనం. అలాగే విశాలాంధ్ర ప్రచురించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ దర్శినిలో ఆయన వ్యాసాలు మనల్ని ఆకట్టుకుంటాయి.

కె.వి. మాస్టారిది గుంటూరు జిల్లా పాములపాడు. సహచరి శారద లైబ్రరీ సైన్స్‌లో డాక్టరేట్ చేసి యూనివర్సిటీలోనే ప్రొఫెసర్‌గా పనిచేశారు. ఆయన కొంత కాలం ఆర్ట్స్ కాలేజీ ప్రిన్సిపాల్‌గా ఉన్నారు. నిజాయితీకి, నిబద్ధతకు నిలువెత్తు నిదర్శనంగా జీవించారు. నిజానికి యూనివర్సిటీకి ఆయనే వైస్ ఛాన్సలర్ కావాలి. అక్కడి సంకుచిత రాజకీయాలకు ఆయన సరిపడలేదు. సర్దుకుపోయే మనిషి కాకపోవడంతో ఆయనకు దక్కలేదు. అమ్మాయి లక్ష్మి ఎంబీఏ చేసింది. కామర్స్ డిపార్ట్‌మెంట్‌లో లెక్చరర్‌గా ఇంటర్వ్యూలో సెలెక్ట్ అయ్యింది. ఉద్యోగంలో చేరింది. వీసీని ప్రభావితం చేసి కూతురిని సెలెక్ట్ చేయించుకున్నాడన్న వార్త ఆయన చెవిన

పడింది. వెంటనే అమ్మాయి చేత రాజీనామా చేయించి నిందలు వేసినవాళ్ళు సిగ్గుపడేలా చేసిన నైతికత ఆయనిది.

సహచరి శారద ముందే మరణించారు. ఇద్దరు కొడుకులు రజని, శ్రీనివాస్; ఒక అమ్మాయి లక్ష్మి. ఆయన విశాఖలో ఒంటరిగానే ఉండేవారు. విశాఖను అంతగా సొంతం చేసుకున్నారు. ఇటీవల మధుమేహం వల్ల ఒక పాదం తొలగించారు. అప్పటి నుండీ మరణించే వరకు రాజమండ్రిలో కొడుకు శ్రీనివాస్ దగ్గర ఉన్నారు. దళిత విద్యార్థుల పట్ల ఆయనకు ప్రత్యేకమైన అభిమానం ఉండేది. ఆయన ఇంటికి నిరాఘాటంగా వెళ్ళేవారు. ఆయనతో కష్టసుఖాలు చెప్పుకునేవారు. వారి చదువుకు ఆటంకం లేకుండా అవసరమైన వారికి ఆర్థిక సాయం చేసేవారు.

వందలాది విద్యార్థుల మీద చెరగని ముద్ర వేశారు. నా సన్నిహిత మిత్రుడు ఐ.వి. సాంబశివరావు చదువు తర్వాత విజయవాడలో లెక్చరర్ అయ్యారు. శ్రీకాకుళం రైతాంగ సాయుధ పోరాటానికి ఆకర్షితులై ఉద్యోగాన్ని, కుటుంబాన్ని వదులుకుని అజ్ఞాతవాసానికి వెళ్ళి, 24 సంవత్సరాలు గడిచిన తర్వాత క్యాన్సర్‌తో అజ్ఞాతవాసంలోనే మరణించారు. యూనివర్సిటీలో జరిగిన సంస్మరణ సభలో వరవరరావుతోపాటు కె.వి. కూడా పాల్గొన్నారు. సాంబశివరావు బయటే ఉండి ఉంటే సమాజానికి మరింత మేలు జరిగి ఉండేదని కె.వి. అంటే, వరవరరావు కాదన్నారట. తన అభిప్రాయమే సరైనదని కె.వి. చెప్పేవారు. ఒక బ్యాచ్ తర్వాత మరో బ్యాచ్... అలా వందలాది మంది విద్యార్థులకు ఆయన స్ఫూర్తిదాతగా ఉన్నారు. కొందరు అన్ని వామపక్ష స్రవంతులలో ప్రత్యక్ష పాత్ర పోషిస్తున్నారు. కొందరు పరోక్షంగా ఆ భావజాల అభిమానులుగా కొనసాగుతున్నారు. కె.వి. మాస్టారు రాసింది తక్కువే. రచనలు మాత్రమే ఆయన భావజాల వారసత్వానికి కొలబద్దలు కావు. వందలాది మంది మెదళ్ళలో సామాజిక చైతన్య బీజాలను నాటారు. అదొక స్వీయ చలనం గల సజీవ శక్తి. అదే మన సమాజానికి తన వారసత్వంగా ఇచ్చిన సంపద.

ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల విశ్రాంత ప్రిన్సిపాల్ (ఒకనాటి కె.వి. గారి విద్యార్థిని)
(జనవరి 21,2023 ఆంధ్రజ్యోతి నుంచి)

రాజమండ్రిలో కాట్రగడ్డ శ్రీనివాస్ ఇంటిలో
కె.వి. గారితో నేనూ, డి.వి.వి.యస్. వర్మ

మహాభారతాన్ని
ఎలా ఎందుకు చదవాలి?

- ప్రొ ॥ కె.వెంకటేశ్వర్లు

“మహాభారతం అధ్యయనంలో రెండు సూత్రాలను అనుసరించాలి. మొదటిది భారతీయత - భారతదేశ నాగరికత - దేశచరిత్ర సంస్కృతి - వీటి రూపురేఖలను లక్షణాలను, ఆశయాలను ఆవిష్కరించడమే గ్రంథ(మహాభారతం) లక్ష్యం. మన అధ్యయనానికిదే పరమార్థం. రెండవది మహాభారతంలో కథలు గాథలు, పురాతన వృత్తాంతాలు, ఆఖ్యానాలు, దివ్యాస్త్రాలు మొదలగు అభూత కల్పనలు గ్రంథ లక్ష్యాలకు పరిపోషకాలు. వాటి పరిధి ముఖ్యోద్దేశం ప్రయోజనమిదే. పూర్వ శాస్త్రకారులు వీటికి ఆపాదించిన పవిత్రతను సత్యార్థాలను ఆధునిక కాలంలో ఆమోదించనవసరము లేదు. కాకపోతే మార్క్స్ చెప్పినట్లుగా వీటిని మనోహరమైన మానసికానుభూతిని ఇచ్చే సాహిత్యంగా చదివి ఆనందించవచ్చు”

****

“మహాభారతం మన ప్రాచీన చరిత్రకు సంస్కృతికి మూలగ్రంథం. మన చరిత్ర సంప్రదాయాల నిజస్వరూప లక్షణ లక్ష్యాలను తెలుసుకొనుటకుగాను మహాభారతాన్ని చదవాలి.
మన సంప్రదాయ నాగరికతలో ఎన్నో దోషాలున్నాయి.
దుష్ట సంప్రదాయాలను ఆచారాలను మూఢ విశ్వాసాలను తిరస్కరించటానికి సంస్కరించటానికి ఆదాన ప్రదానాలు మహాభారతంలో ఉన్నవి. అందుకని మనం మహాభారతంలోగల కట్టుకథలను విస్మరించి శ్రద్ధగా, విమర్శ నాత్మక దృష్టితో మన సంప్రదాయాన్ని తెలుసుకొనుటకు సంప్రదాయ సంస్కృతిని సంస్కరించుటకు మహాభారతాన్ని చదవాలి.”